

2003-2004 metų ekspedicijų medžiaga

TOMSKO SRITIS   1 – 84 psl.

Ekspedicijose dalyvavo:

Gintautas Alekna
Jolanta Aleknaitė
Rimantas Kazlėnas
Gražina Žukauskienė
Aleksandras Rubinovas

Ataskaitą paruošė

Gintautas Alekna

TURINYS

Tomsko miestas.....	1
Specgorodokas (Tomske).....	1
Malinovkos gyvenvietė	7
Kūskovo ir Rasvieto kaimų kapinės.....	9
Kaninino kaimas.....	10
Timiriazevskoje gyvenvietė.....	11
Kolpaševo miestas (rajono centras).....	12
Podgornoje gyvenvietė	14
Trūdavoje kaimas.....	15
Bundiuro kaimas.....	15
Ust Bakčiaro kaimas.....	16
Tiga I kaimas.....	16
Grigorjevkos kaimas.....	16
Kolominskije Grivų kaimas.....	17
Parabelio gyvenvietė (rajono centras)	18
Narymo kaimas.....	19
Asino miestas (rajono centras).....	23
Baturino kaimas.....	25
Centralnoje (buvęs kaimas).....	27
Kailuškos kaimas.....	35
Minajevkos kaimas.....	37
Bolšoj Kordono kaimas.....	37
Tunguskyj Boras (buvęs kaimas).....	37
41 kvartalas (buvęs kaimas).....	38
Novonikolajevkos kaimas.....	44
Beriozovkos kaimas.....	47
Kuldorsko kaimas.....	47
Apsagačevo kaimas.....	47
Almiakovo kaimas.....	50
Voznesenkos kaimas.....	50
Beregajevo kaimas.....	50
Taiga (buvęs kaimas).....	55
Teguldeto gyvenvietė (rajono centras).....	56
Bakčiaro gyvenvietė (rajono centras).....	56
Kosoj Logas (buvęs kaimas).....	56
Zavodskoje (buvęs kaimas).....	57
Vysokyj Jaro kaimas.....	58
2004 metų ekspedicija	
Belyj Jaras.....	59
Karelinas.....	59
Rybinskas.....	63
Kliukvinka.....	67
Borkai.....	69
Beriozovka.....	70
Ust Jamas.....	73
86 kvartalas.....	76
109 kvartalas.....	80
IŠVADOS.....	59

Tomsko sritis

Tomsko srityje gyvena 1074000 žmonių, iš jų 666000 gyvena miestuose. Tomsko srityje yra 16 rajonų, 6 miestai ir 2 miesto tipo gyvenvietės. Beveik pusė gyventojų gyvena apskrities centre Tomske, kuris suskirstytas į 4 administracinius rajonus. Netoli Tomsko yra vienas uždaro tipo miestas – Severskas (Северск), kuriame gyvena apie 117000 gyventojų.

Gyventojų tankis netolygus, nutolusiuose šiauriniuose rajonuose jis neviršija $0,3 \text{ žm/km}^2$. Vidutinis tankis srityje - $3,4 \text{ žm/km}^2$. Srities teritorijoje gyvena 80 tautų ir tautelių, iš jų 22 – šiaurinių tautų atstovai. Gausiausiai gyvena rusai – 88,2 %, ukrainiečių – 2,6 %, totorių – 2,1%.

Tomsko sritis išraižyta upių ir upelių. Didelę teritorijos dalį užima pelkės, matyt dėl tos priežasties ir buvo ši teritorija parinkta kosminių raketų pakopų numetimui. Per masinės informacijos priemonės gyventojai yra perspėti apie tokių radinių keliamą pavojų.

Tomskas Specgorodokas

Tomskas įkurtas 1604 m., todėl miestas kitais metais švęs 400 metų jubiliejų. Tai miestas senesnis už Sankt Peterburgą. Čia gyvena apie 483600 gyventojų.

1952 metais buvo atitremta apie 200 lietuvių. 5 – ajame dešimtmetyje dirbę lietuviai, vokiečiai, estai, kalmukai ir kitų tautybių žmonės daugiausia gyveno šalia medienos perkrovimo kombinato esančiame taip vadinamame Specgaradoke.

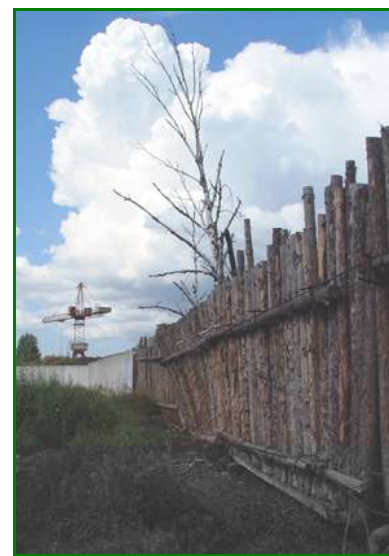

Jie gyveno vienaaukščiuose ir dviaukščiuose barakuose, vėliau individualiuose mediniuose namukuose prie kombinato. Specgaradoke dar radome vieną dviaukštį ir du vienaaukščius barakus. Namų arba barakų grupę, kurioje gyveno daugiausia vienos tautybės žmonės, vietiniai vadindavo tos šalies vardu, pavyzdžiui litva, germanija ir t.t.

Dabar nuosavi namukai, esantys prie kombinato, labai sunykę, sukrypę ir apipuvę, apaugę aukštomis dilgėlėmis, kai kurie net sudegę. Juose gyvena mažai pasiturinčios šeimos, atsikėlusios paskutiniaisiais dešimtmečiais.

Dabar medienos perkrovimo kombinato vietoje yra plaušo plokštės gamybos kombinatas. Tomės upės krantinėje kyšo vienas kitas rąstas, kuriuo šliauždavo traukiama mediena iš upės, mėtosi aprūdijusių lynų galai, o prie kombinato yra speciali platforma, matyt skirta medienos pakėlimui nuo baržų ir laivų.

Užsukome į arčiausiai Specgaradoko esančias Tomsko kapines. Tai jau uždaros kapinės, jose dabar nelaidojama. Kapinės yra labai didelės ir apaugusios senais dideliais medžiais. Aišku apžiūrėti visas kapines per kelias valandas mums neįmanoma, tačiau mums pavyko rasti 23 lietuviškus kapus:

Tomsko kapinēs

Š
↑

1
2

3

8

9

4

10

5

11

16

6

12

17

13

18

7

14

19

15

20

21

22
23

25 m.

1, 2. Buvusi 3x3 m. bendra tvorelė, du katalikiški skirtingo dydžio kryžiai išvirtę ir suirę. Kapai atrodo kasinėti, todėl palaikiai gali būti išvežti į Tėvynę.

3. Išlikusi tvorelė ir gerai išsilaikęs mėlynas katalikiškas kryžius. Gali būti lenkų, nes skiriasi nuo lietuviškų kapų.

4. Pavirtęs, medinis, žaliai dažytas kryžius, ant kurio išraižytas užrašas ir nuotrauka.

5. Metalinis ornamentuotas, apie 2,1 m. aukščio kryžius, ant kurio lentelė su užrašu „išvyko į Lietuvą“.

6,7. Du kauburiai.

8. Nuvirtusi ir apipuvusi tvorelė, ant kauburėlio guli apipuvęs kryžius.

9. Išlikusi tvorelė, kampe didžiulis beržas, guli supuvęs kryžius su vainiko likučiais. Palaikai atrodo, kad išvežti.

10. Tvorelės likučiai, auga didžiulis beržas, kapo vietoje didžiulė duobė, kuri liudija, kad palaikai išvežti.

11. Kauburys apaugęs žolėmis ir uždengtas medžių šakomis. Stovi metalinis iš stačiakampio profilio suvirintas apie 1,5 m. aukščio kryžius.

12,13. Nuvirtusi ir supuvusi tvorelė. Vos įžiūrimi du kauburėliai ir įstrižai nuvirtęs guli medinis kryžius.

14. Metalinis kryžius (panašus į 5 kapo), prigludęs prie didžiulio beržo. Išlikęs tik medinis antkapis.

15. Du dideli beržai ir tarp jų guli supuvęs kryžius.

16 – 19. Panašu, kad iškasti kapai. Nei kryžių, nei tvorelių nėra.

20. Neblogai išsilaikiusi medinė tvorelė, ir 1,9 m. aukščio kryžius, ant kurio aiškiai matomas užrašas.

21. Sugriuvusi tvorelė, pavirtęs 1,5 m. aukščio kryžius su vos įžiūrimu užrašu.

22, 23. Vienas didelis kauburys, metalinė tvorelė su varteliais ir du 2 m. aukščio kryžiai su užrašais ant lentelių. Auga didelis beržas.

Malinovka

Atvykę į Malinovką sutikome estą Kuuzmaa Lembit Kristianec. Jie abu su žmona Marija (vokiete) atvykę 1941 m. Jie pasakojo, kad čia 1952 metais buvo atitremta apie 70 Lietuvos gyventojų. Kapinėse buvo laidojami lietuviai.

Sutikome Bušmą Algirdą, gyvenantį Proletarskoje gatvėje (ул. Пролетарское), jis gimęs 1956-03-26. 1952 m. čia buvo atitremti jo tėvai iš Mažeikių rajono, Lūšės gyvevietės. Jo tėvas Bušma Silvestras Silvestro ir mama Bušmienė Stasė Petro yra palaidoti Malinovkos kapinėse. Algirdo brolis Konstantinas Bušma gyvena Tomske, Mendelejevo 44. Mama buvo namų šeimininkė, o tėvas dirbo žemės ūkio technikos skyriuje pečkuriu.

Taip pat sutikome lietuvių Astrauskį Joną, gimusį 1946-05-23, čia atvykusį 1970 m. savo noru iš Tauragės rajono. Jis būdamas neblaivus remontavo traktorių. Jonas pasakė, kad Lespromhozo rajone gyvena ir Pundis Alfonsas Vaclovo, gimęs 1941-03-28 Pivarių kaime, Ignalinos rajone.

Alfonso namie neradome, nes jis miške ruošė malkas. Apie jį ne daug ką galėjome sužinoti iš žmonos Mosejavos Marijos. Ji su Alfonsu gyvena apie 26 m. ir negalėjo pasakyti kaip Alfonsas pateko į Tomsco sritį. Vietiniai pasakojo, kad lietuviai tremtiniai dirbo miško darbus. Buvusio stambaus miško pramonės ūkio jau nebėra. Dabar Malinovkoje yra daug estų, vokiečių ir jų palikuonių.

Alfonsas Bušma mus palydėjo į Malinovkos kapines, čia jis parodė savo tėvų ir sesers kapus.

1. Metalinis antkapis, paminklas stačiakampio formos ant kurio nuotrauka ir lentelė su užrašu.

2. Antkapis metalinis, stopi trapecijos formos (rusiškas) metalinis kryžius, ant jo nuotrauka ir lentelė su užrašu.

3. Antkapis metalinis, paminklas trapecijos formos, nerūdijančio plieno ant kurio nuotrauka ir lentelė su užrašu.

Visi trys kapai aptverti metaline, juodai dažyta, tvorele. Atitvertoje teritorijoje prie pirmojo kapo stovi metalinis stalelis su suoleliu.

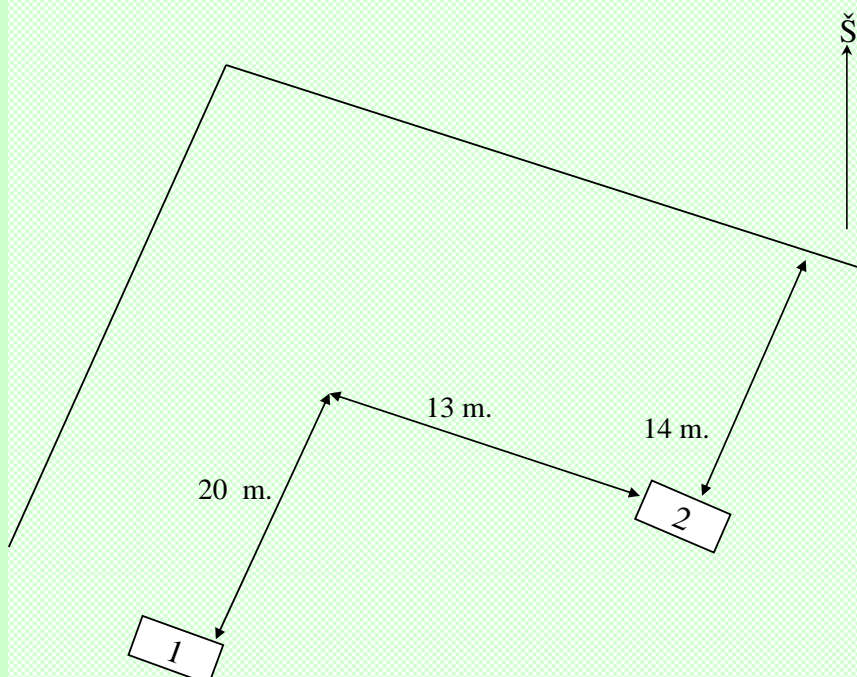

Kuskovo ir Rasveto kaimų kapinės

Į Kuskovą 1951 metais buvo atitremtos tik 3 šeimos iš dabartinio Ukmergės rajono. Tremtiniai dirbo lauko darbus ir gyvulių fermose, o žiemą kirsdavo mišką. Kirtavietės būdavo už 200-300 km., todėl jie ten ir gyvendavo barakuose per visą žiemą.

Dabar Kuskovo kaimo vietoje daugiausiai nauji namai arba vasarnamiai. Rasveto kaimas – naujų namų gyvenvietė, matyt atsiradusi visai neseniai.

Kuskovo ir Rasveto kaimų kapinės

Apžiūrėję šių kaimų bendras kapines, suradome du katalikiškus kryžius:

1. Nežymus kauburėlis, medinis 70 cm. aukščio kryželis. Viena kryžmės dalis nupuvusi. Šalia matosi daugiau nežymių kauburėlių, bet prie jų nei kryželių, nei tvorelių likučių nebuvo.

2. Stovi medinis, maždaug 2 m. aukščio, kryžius, apaugęs dilgėlėmis. Už kryžiaus įduba (gal buvo iškasti ir išvežti palaikai). Netoliese auga du beržai.

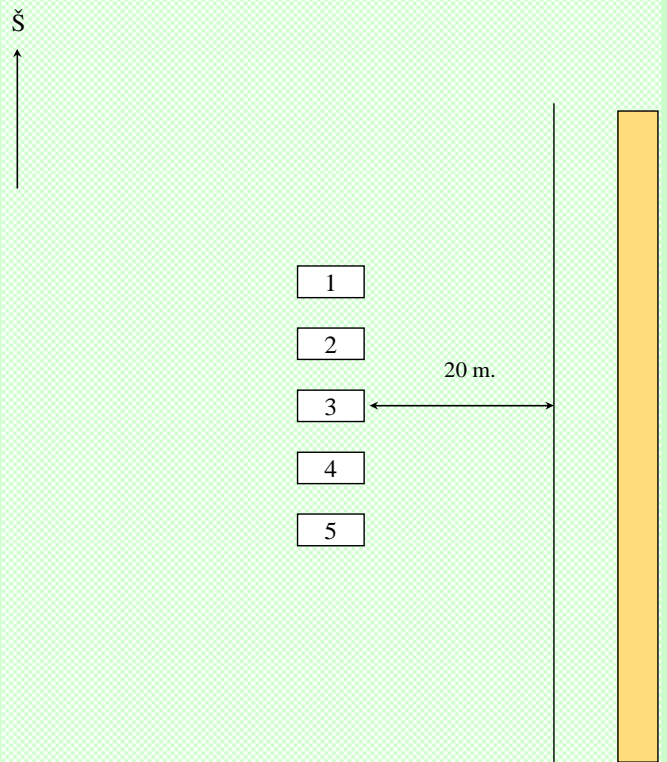
Kanininas

Už Rasvieto kaimo, pavažiavus porą kilometrų, ant aukšto upelio kranto yra Kaninino kaimas. Į Kaniną 1951 metais buvo atitremtos 23 šeimos iš dabartinio Ukmergės rajono. Tremtiniai dirbo lauko darbus ir gyvulių fermose, o žiemą kirsdavo mišką. Vietiniai gyventojai sakė, kad čia būta lietuvių, bet visi jau yra išvažiavę ir dabar jau niekas negyvena, ir kad lietuviai išsivežė savo artimųjų palaikus.

Mes nuėjome apžiūrėti Kaninino kaimo kapinių. Labai greitai pastebėjome du pasvirusius, bet dar tebestovinčius medinius kryžius. Priėję arčiau radome penkių kapų žymes.

Kaninino kaimo kapinės

1. Medinės tvorelės likučiai apaugę žole.

2. Maždaug 2 m. aukščio medinis kryžius, kauburėlis vos išžiūrėjęs, apaugęs žole. Kapas aptvertas metaline tvorele, šalia tvorelės auga beržas. Kryžius viela pritvirtintas prie tvorelės.

3. Stovi 2 m. aukščio pasviręs medinis kryžius. Šalia medinės tvorelės likučiai. Kauburėlio nematyti, kojų gale auga beržas.

4. Įduba. Panašu kad palaikai iškasti ir išvežti.

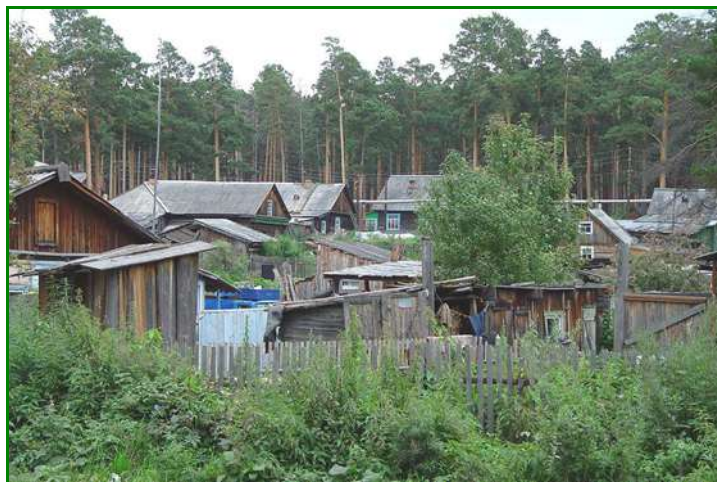

5. Kauburėlio nematyti, guli medinės tvorelės likučiai ir apipuvęs medinis 1,5 m. aukščio kryžius. Šalia auga beržas.

Timiriazevskoje

1948 metais buvo atitremta iš įvairių Lietuvos rajonų apie 250 žmonių. Greitai jie buvo perkelti į 86 –ąjį kvartalą, esantį už 25 km. nuo Timiriazevskoje gyvenvietės. Ten jie kirto mišką ir gyveno lentiniuose barakuose. Vėliau kai kurie persikėlė į Tomską, o kiti grįžo į Lietuvą.

Timiriazevskoje gyvenvietėje intensyviai statomos vilos, gyvenami namai, vasarnamiai. Senų pastatų liko jau nedaug. Kadangi kaimas yra gražiame pušyne, tai čia stengiasi įsikurti pasiturintys Tomsko gyventojai.

Timiriazevskoje kaimo kapinės dabar yra tame pačiame pušyne ir labai didelės. Mums tokiam dideliame plote nepavyko surasti lietuviškų kapų pėdsakų. Ko gero jų ten ir nėra, nes laidojama chaotiškai, kartais ant gretimų kapų.

Tai rajono centras, esantis ant Obės upės kranto, nutolęs nuo apskrities centro Tomsko apie 300 km. Dabar šiame rajono centre gyvena apie 30000 gyventojų. Miestas užima labai didelį plotą, nes namai pastatyti toli vienas nuo kito. Yra daug žalių zonų, nemažai gatvių asfaltuotų. Yra tik vienas viešbutis (dar vienas žinybinis) ir tas daugiausiai tuščias. Miestelyje veikia mobilus ryšys ir telegrafe yra Interneto klasė. Iš Tomsko rajono centrą galima pasiekti autobusu, taksi arba laivu „Voshod“.

Būdami mieste mes sužinojome, kad adresu *ул. Мухоморова д. 101* gyvena represuotas latvis Turks Jakov Karlovič, gimęs 1920 m. Jo tėvai 1912 m. pateko į Smolensko sritį. Jie gyveno pasiturinčiai, todėl 1930 m. pateko į represuojamų asmenų sąrašus ir buvo ištremti į Tomsko sritį. 1948 m. apsigyveno Kolpaševo gyvenvietėje. Senukas prisiminė, kad Kolpaševe ir kituose rajono kaimuose buvo lietuvių.

Būdami Kolpaševe sužinojome, kad prieš keletą metų mirė tikriausiai paskutinis čia gyvenęs lietuvis. Jo žmona kitos tautybės, mums būnant Kolpaševe ji buvo išvykusi ilgesniam laikui, todėl su ja pasikalbėti nepavyko. Jų dukra mums nieko papasakoti negalėjo, tik nurodė netoliese gyvenančio latvio Priživoits Janis Jazepovič šeimą. Jis buvo ištremtas į Tomsko sritį, Dvuhrečkos kaimą Tomsko rajone (15 km. už Malinovkos, 4 km. nuo Laškarėjaus kaimų). Jo pasakojimu tuose kaimuose buvo nemažai lietuvių. Jis prisiminė, kad kai kurie lietuviai mirė.

Obės upė, kaip ir visos upės, pastoviai keičia savo vagą, vieni krantai užnešami smėliu, o kiti atvirkščiai – griaujami. Kadangi ties Kolpaševo miestu Obė daro vingį, tai ji kas metai daugiau ar mažiau griaua dešinę upės krantą. Janio žmona parodė mums knygutę „*Колпашевский Яр*“ *Владимир Занецкий*, išleistą 1992 m., kurioje minimas šiurpus NKVD veiklos faktas.

1979 m. pavasarinio potvynio metu, prieš gegužės 1 – osios iškilmes, upės krante, netoli buvusios NKVD būstinės, miesto gyventojai stebėjo šiurpų vaizdą – stataus kranto šlaite matėsi gerai išsilaikę žmonių palaikai, įvairios kūno dalys (rankos, kojos ir kt.) plaukiojo vandenyje. Stipri upės tėkmė plovė lavonus ir nešė tolyn pasroviui, o atvykę milicijos būriai atitvėrė šią teritoriją ir neleido žmonėms prieiti, kurie pradėjo rinktis su gėlėmis ir vainikais.

Tai buvo NKVD-istų tardytų ir sušaudytų žmonių, viena iš daugelio, kapaviečių. Mūsų pašnekovai latviai prisiminė, kaip iš viso rajono kaimų į konferenciją sukviesti darbo spartuoliai iš jos negrižo. O Janis Priživoits prisiminė kaip toje vietoje buvo bandoma buldozeriais padaryti nusileidimą prie upės, tačiau darbus tęsti uždraudė NKVD darbuotojai neaiškindami priežasties. Tik praėjus keletui metų upė atskleidė paslaptį...

Tada 1979 m. prie kranto buvo atplukdyti galingi laivai, kurie savo sraigtais dieną ir naktį pilnu pajėgumu plovė ir griovė krantą, traiskė žmonių palaikus. Tai tęsėsi nuo 11 iki 15 gegužės. Plaukiantys Obe lavonai buvo kabliais gaudomi, prie jų tvirtindavo plytas, geležis ir skandindavo upės vandenyse. Tie kurie neskęsdavo, daužydavo į gabalus irklais. Upės vanduo palaikų likučius išmesdavo į krantą, kuriuos po miestą tampydavo šunys. Gyventojai gerai prisimena kaip ištraukdavo moterų ir vaikų palaikus su skylėmis kaukolėse.

Dabartinė Lenino gatvė baigiasi stačiu skardžiu, kaip tik ties ta vieta kur buvo NKVD būstinė..

Šiaurinėje miesto dalyje einant Timiriazovo gatve rytų kryptimi yra vienintelės didžiulės kapinės, kurias mes ir aplankėme. Lietuviškų kapų neradome, nors kapinėse sutiktos moterys prisiminė, kad būta tremtinių iš Rokiškio. Kapinėse radome keletą lenkiškų kapų. Mus nustebino ilgaaamžės, matyt lenkės, Remez rastas kapas. Ši moteris išgyveno net 124 metus.

Podgornoje

Iš Kolpaševo į kairįjį Obės krantą automobilius ir žmones kelia kas valandą kursuojantys keltai. Persikėlus keltu 20 km. tenka važiuoti labai dulkėtu ir akmenuotu žvyrkeliu, o toliau iki pat Podgornoje gyvenvietės driekiasi gan neblogas asfaltuotas kelias.

Podgornoje gyvenvietė matyt dėl to taip ir pavadinta, kadangi yra nedidelės aukštumėlės papėdėje. Čia lietuviai tremtiniai atsikėlė gyventi iš kitų greta esančių kaimų. Buvo estų, latvių, lenkų, rumunų ir vokiečių tremtinių.

Įvažiuojant į miestelį nuo Kolpaševo pusės dešinėje kelio pusėje yra naujosios kapinės. Mes jas apžiūrėjome, bet lietuviškų kryžių neradome. Aptikome tik du katalikiškus kryželius be užrašų, bet manome, kad tai galėtų būti latvių arba vokiečių.

Po to užsukome į Podgornoje rajono archyvą ir statistikos skyrių: *с. Подгорное, Чайнского р., Томское област, ул. Ленинская Но.11, Архивный центр документы по личному составу*, skyriaus vedėja Павлова Лидия Петровна.

Sužinojė, kad yra baigiamos sunaikinti senosios kapinės, užsukome ir į jas. Kapinaitės buvusios kalnelio šlaite, o dabar likę tik keli kauburėliai ir kelių kryželių likučiai, nes visa viršutinė kapinių dalis yra panaikinta ir žmonės yra pasistatę namus, ūkinius pastatus, augina daržus.

Trūdovoje

Būdami Podgornoje administracijos skyriuje, radome latvišką pavardę Juozus S. I. (*Sovietskoje* 56, tel. 22500) ir paskambinę sužinojome, kad gretimame Trūdovoje kaime (ул. Трудовая 22 - 3) gyvena vienas lietuvis Mykolas Baranauskas Mykolo, gimęs 1935-01-03, Trakų rajone, Vievio apskrityje, Pakalniškių kaime. Mes jį ir aplankėme.

Kadangi jų šeima gyveno pasiturinčiai, tai 1951 m. rugpjūčio mėnesį ištrėmė į Tomsko sritį, Kopanoje Ozero kaimą. Juos vežė gyvuliniuose vagonuose sustodavo tik tai laukuose, tremtiniai galėdavo atlikti savo reikalus tik tai prižiūrimi sargybinių, toliau vėl į vagonus.

Atvežę į Tomską, nuvežė į Kolominskiję Grivy. Ten išskirstė į miško kirtavietes. Jis pateko į Kopanoje Ozero kaimą. Darbo ir gyvenimo sąlygos buvo sunkios, reikėdavo įvykdyti normas, o jeigu viršydavo – užrašydavo ant kitų. Mykolas turėjo keturis vaikus – dvi dukras ir du sūnus – vienas sūnus nuskendo, kitas sūnus mirė nuo erkinio encefalito. 1984 – 1985 m. jis norėjo sugrįžti į Lietuvą, bet jam neleido prisirašyti, todėl Mykolas liko visam laikui Sibire.

Bundiuras

Į Bundiurą iš Lietuvos 1951 m. buvo atitremta apie 50 šeimų. Čia jie rado anksčiau atitremtų kitų tautų tremtinių. Iš viso tada gyveno apie 200 žmonių. Visi dirbo miško ruošos darbus ir plukdė rąstus.

Atvykę į Bundiuro kaimą pamatėme žemės ūkio technikos nuolaužų krūvas ir labai sunykusią gan didelę gyvenvietę. Vėliau iš darbininkų, dirbančių mechaninėse dirbtuvėse, sužinojome, kad tai vienas labiausiai atsiliekančių kolūkių rajone, todėl visa bendruomenė gyvena labai varganai.

Aplankę Bundiuro kapines lietuviškų kapų jau neradome.

Senoji kapinių dalis yra labai sunykusi ir apaugusi mišku.

Viena moteris mums sakė, kad negalinti rasti net septintajame dešimtmetyje palaidotų artimųjų.

Bundiure gyvenančių lietuvių jau nėra.

Ust Bakčiaras

Ust Bakčiaro kaime lietuvių taip pat nėra, bet gyvena keletas latvių. Kaimo gyventojai neprisiminė, kad būtų gyvenę lietuviai.

Tiga I

Užsukome į Tiga I kaimą. Čia, beveik kaimo centre, radome gana tvarkingoje sodyboje dar gyvenantį vieną lietuvį Vladą Šileiką Petro, gimusį 1927 m. Jis 1941 m. buvo atitremtas į Tomsco sritį, Krylovką, iš Zarasų rajono Raudonės kaimo. 1947 m. buvo nelegaliai grįžęs į Lietuvą, bet 1949 m. keičiant pasą jis buvo suimtas ir per keletą kalėjimų grąžintas į Tomsco sritį.

Kaip Vladas pasakojo, lietuviai gyveno ir dirbo tik II ir IV Tigose, bet tie du kaimai jau išnykę ir lietuviškų kapų ten surasti jau neįmanoma. Tremties laikais čia buvo kertamas miškas ir plukdomi rąstai. Gretimuose kaimuose Gorielovkoje ir Jaršovkoje gyveno ir dirbo tik latviai.

Dabar yra išlikę tik Tiga I ir Tiga III kaimai.

Grigorjevka

Važiuojant iš Ust Bakčiaro į Podgornoje šalia kelio yra Grigorjevkos kaimo senos kapinaitės. Jas apžiūrėję mes suradome tris bevardžius katalikiškus kapus:

1. 3 x 2 m. gan gerai išsilaikiusi tvorelė. 1,9 m. aukščio kryžius atremtas į tvorelę, o 1,5 m. aukščio kryžius guli nuvirtęs ir apipuvęs.

2. Kauburys apaugęs žole ir ant jo nuvirtęs kryželis.

3. 2 x 3 m. aplūžusi tvorelė su varteliais ir apipuvęs 1,5 m. kryžius, kurį mes pastatėme.

Kolominskije Grivy

Užsukę asfaltuotu keliu į kaimą sužinojome, kad lietuvių čia negyvena, bet yra latvių, vokiečių ir estų. Prie kaimo tyvuliuoja gražus ežeras, o pats kaimas gana tvarkingas, tik tai kaimo pakraštyje buvusių fermų griuvėsiai daro slogų įspūdį.

Čia lietuviai ir estai buvo atitremti dar 1941 metais. O po karo buvo atitremta daug latvių ir Pavolgio vokiečių. Tremtiniai dirbo lauko darbus, gyvulių fermose. Rovė kelmus naujiems dirbamos žemės plotams. Žiemą kirto mišką ir ruošė malkas.

Apžiūrėjome kaimo kapines, esančias ant kalnelio. Lietuviškų kapų neradome, bet buvo virš 20 – ies latviškų kapų. Vieni kryžiai stovi, kiti nupuvę ir nuvirtę, bet yra lentelės arba išraižyti užrašai, todėl buvo lengva nustatyti, kad tai latviški kapai.

Iki šiol tiek daug latviškų kapų vienose kapinėse mums neteko matyti.

Parabelis

Greitaeigiu laivu iš Kolpaševo į Parabelį kelionė tesėsi maždaug 2,5 valandos. Atstumas tarp šių gyvenviečių 154 km. Laivas „Voshod“ sustoja prieplaukoje, esančioje ant Obės kranto. Ji yra nutolusi apie 3 km. nuo Parabelio centro. Šį atstumą tenka įveikti pėsčiomis labai dulkėtu keliu, nes prieplaukoje nėra jokio transporto.

1951 metais į Parabelį buvo atitremtos 6-7 šeimos, o vėliau atsikėlė daugiau lietuvių iš aplinkinių gyvenviečių. Čia jie dirbo statybose, ruošė malkas, šienavo užliejamose pievose.

Dabar Parabelyje gyvena apie 10000 gyventojų, pagrindinės gatvės yra asfaltuotos, o pakraščiuose – dulkinos ir purvinos. Miestelyje dabar kaip ir visur daug privačių parduotuvėlių, yra privatus taksi, kuris paslaugas teikia iki 2 valandos. Taksi dispečerė dirba vokiečių tremtinių palikuonė Anisimova Valentina Artiomova. Ji anksčiau gyveno Beriozovkos kaime, esančiame už 250 km. nuo Parabelio.

Beriozovkos kaimas pasiekiamas tik vandens transportu, o kai sausringą vasarą nuslūgsta vanduo, visai nepasiekiamas. Valentina pasakojo, kad kaime likusi tik viena gatvė ir keli senyvo amžiaus žmonės, kuriems, maždaug per tris mėnesius vieną kartą, atvežama pensija ir prekės. Kiek dažniau į kaimą užklysta meškos...

Valentina pasakojo, kad Beriozovkoje buvo tremtinių lietuvių, o dabar likusios tik kapinės su keliais lietuviškais kapais. Ji prisiminė, kad dar prieš 1990 – uosius metus atvažiavę lietuviai vežėsi palaikus. Valentina patvirtino, kad Barki kaimo jau nebėra.

Parabelyje mes aplankėme senąsias kapines, kuriose radome keletą vokiečių kapų ir keletą senų su katalikiškais kryžiais ir tvorelėmis, bet be atpažinimo ženklų, todėl sunku pasakyti kieno tai kapai.

Vakare norėjome sužinoti kaip nuplaukti į Narymą, bet atėję į miestelio prieplauką neradome nei vieno blaivaus žmogaus ir susikalbėti nepavyko.

Narymas

Mažu greitaeigių kateriuku atplaukėme į Narymą. Dabar Naryme gyvena apie 1,5 tūkst. žmonių. Tai daugiausia tremtinių palikuonys, kurie gyveno taigos gilumoje esančiuose kaimuose.

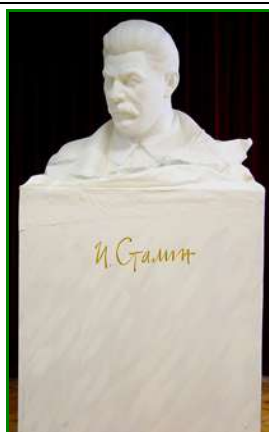
Aplink gūdi taiga, nepakenčiamas uodų ir mašalų antplūdis, nepraeinamos pelkės, gilios ir šaltos žiemos, labai mažai gyvenviečių, nėra jokių kelių, ir didžiulės upės ir upeliai pavasarinio polaidžio metu paverčia šį kraštą tikra jūra, todėl Narymo kraštas taikliai vadinamas kalėjimu be grotų. Vieni iš pirmųjų tremtinių buvo Stepano Razino ir Jemeljano Pugačiovo valstiečių sukilimų dalyviai. Vėliau čia buvo pora dekabristų, keletą metų praleido Boleslovas Šostakovičius – įžymaus kompozitoriaus senelis.

• В ЭТОМ ДОМЕ
с 22 июля по 1 сентября 1912 года
жил, находясь в ссылке,
видный деятель
Коммунистической партии
и Советского государства
Иосиф Виссарионович
• СТАЛИН. •

Čia buvo ir įžymūs komunistų partijos veikėjai: Valerijanas Kuibyševas, Jakovas Sverdlovas, Nikolajus Jakovlevas, Aleksejus Rykovas ir Josifas Džugašvili (Stalinas). Čia yra išlikęs Aleksejevų namelis, kuriame J. V. Stalinas gyveno 1912 m. vasarą. Vėliau jis iš tremties pabėgo. Stalino represijų metais čia buvo ištremta šimtai tūkstančių žmonių. O pats Narymas įkurtas 1596 m.

Mes aplankėme Narymo muziejų, kuris buvo įkurtas 1938 m. Novosibirsko srities komunistų partijos komiteto sprendimu kaip „J. V. Stalino muziejus“. Dabar jis vadinasi „Politinių trėmimų Narymo muziejus“. Muziejuje yra J. V. Stalino biustas, keletas tapytų jo portretų, dokumentų, susijusių su Stalino tremtimi, ir Aleksejevų namelis su buities rakandais.

Radome duomenų ir apie Stalino represijas, pavyzdžiui, 1949 m. „specpereselencų“ Tomsko srityje sąrašas yra 714 šeimų arba 2664 žmonių iš Lietuvos. Muziejų parodė ir papasakojo ekskursijų vadovė Čebykina Nona Venerovna ir muziejaus fondų vedėja Miroškina Liubov Nikolajevna.

Šiaip Narymas labai purvinas ir dulkinas kaimelis, kuriame administracijos, muziejaus ir naujai statomos mokyklos pastatai atrodo gražiai. Čia yra kelios privačios nedidelės parduotuvės. Automobilių čia labai mažai, vietinis jaunimas dažniausiai važinėja motociklais, nes už kaimo teritorijos kelių beveik nėra. Vienintelis kelias iš Narymo – platūs Obės vandenys, tačiau į Tomską tik kartą per parą plaukiantis greitaeigis laivas „Voshod“ ne visada čia sustoja.

Būdami Naryme patikslinome turimą informaciją apie Beriozovkos ir Barki kaimus. Dabar ten niekas negyvena. Beriozovkos kaimo dalį per pavasarinį potvynį yra nuplovusi upė. Buvo kapinės, iš kurių lietuviai išsivežė savo artimųjų palaikus. Dabar kaimą pasiekti labai sudėtinga, reikia specialiai plaukti kateriu arba motorine valtimi apie 180 km. į taigos gilumą. Barki kaimas yra dvigubai arčiau, tačiau taip pat sudėtinga jį pasiekti. Iš Barki kaimo kapinių lietuviai taip pat išsivežė savo artimųjų palaikus.

Minėtuose kaimuose tremtiniai kirto mišką ir jį upe plukdė iki Narymo. Čia kraudavo į baržas ir plukdydavo toliau, dalį medienos naudodavo pabėgių gamykloje, kuri yra šalia Narymo.

Visa tai mums papasakojo šiuose kaimuose gyvenę žmonės:
iš Beriozovkos – Duda Ivanas Evstachovičius, gimęs 1932 m., iš Barki – Guk Nikolajus Semionovičius.

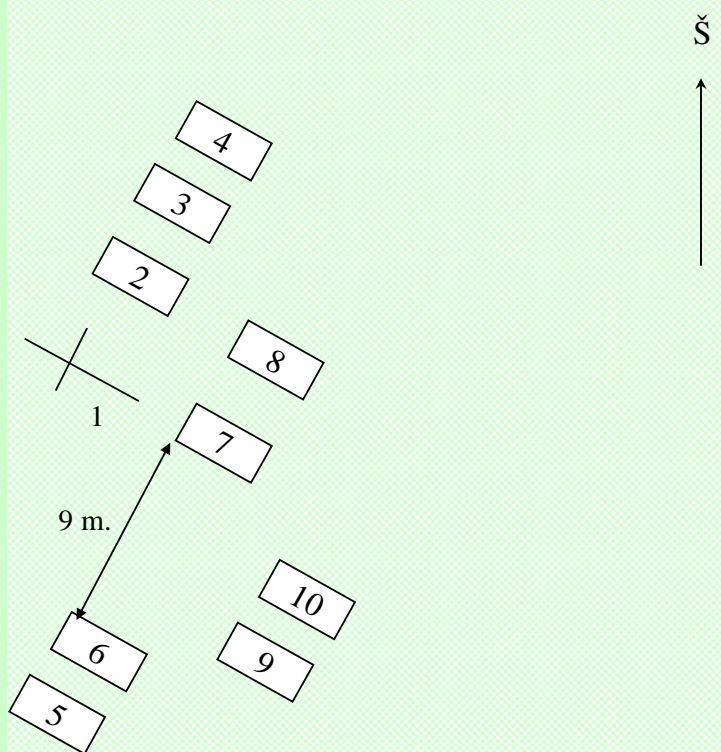
1951 m. nelaimingo atsitikimo metu, apvirtus keltui, kuris gabeno iš darbo žmones, 10 lietuvių paskendo ir jie buvo palaidoti Narymo kapinėse. 1976 metais, buvęs tremtinys, Izidorius Ignatavičius kapinėse pastatė 11 kryžių, o savo motinos palaikus slapta parvežė į Lietuvą.

Aplankėme kapines, esančias miške, maždaug 2,5 km. nuo kaimo administracijos pastato. Kapinės gana tvarkingos. Didelė žolė neauga, kadangi smėlėtas gruntas, o prieš 10 metų buvo organizuota talka, kurios metu supuvę kryžiai, nuvirtusios tvorelės buvo pašalintos iš kapinių teritorijos.

Čia radome 1990 m. lietuvių pastatytą kryžių ir keletą nuvirtusių kryželių.

Narymo kaimo kapinės

ИЗ СПРАВКИ

УМВД по Томской области в Томский обком ВКП(б)
о количестве и национальном составе спецпереселенцев
в области

23 декабря 1949 г.
г. Томск

[...] По состоянию на 1 октября 1944 г. на территории Томской области было расселено и состояло на учете выселенцев спецпоселенцев семей 35117, человек - 97066, мужчины - 2329, женщины - 37910, детей - 35839.

Это количество человек по континентам распределялось следующим образом:

1 Быв. кулаки	семей -	24147	всего человек -	66431
2 Немцы	..-	5874	..-	17791
3 Калмыки	..-	613	..-	1942
4 Сектанты	..-	150	..-	490
5 Адм. ссыльные	..-	4333	..-	10412

В течение 5 лет прибыло в порядке востечения и по другим причинам всего семей - 12758, человек - 45816, мужчины - 13583, женщины - 16971, детей - 15262.

По континентам количество прибывших выражается следующим образом:

	Семей	Человек
1. Немцы	4071	13698
2. Латыши	5112	15502
3. Турки	1115	4512
4. "Окуловцы"	339	1011
5. Сектанты	38	231
6. Литовцы	714	2664
7. "Власовцы"	-	324
8. Быв. кулаки	490	5621
9. Кулаки-измандылы	250	1137
10. Адм. ссыльные	65	453
11. Калмыки	254	542
12. Крымские татары	4	6
13. Чеченцы	3	3
14. Эстонцы	2	2

За это же время по разным причинам убыло всего семей - 1402, человек - 50479, мужчины - 13210, женщины - 16518, детей - 20749.

В течение истекших 5 лет из числа выбывших кулаков снято учета спецпоселенцев семей - 8657, человек - 29227, мужчины - 710, женщины - 9748, детей - 12370.

В числе снятых с учета спецпоселения бывших кулаков большинство - члены семей участников Великой Отечественной войны, награжденные правительственными наградами, переданные на иждивение родственников, не состоящих на учете, ввиду преклонного возраста и нетрудоспособности.

В результате этих изменений на территории области по состоянию на 1 октября 1949 г. имеется выселенцев и спецпереселенцев 29182 семей, 81171 человек. Из них мужчины - 20969, женщины - 32853, детей - 27349.

[...] Кроме того, в районах области находится на поселении 303 человек ссыльно-поселенцев и административно-ссыльных.

Начальник управления МВД ТО

(Бровченко)

1. Bendras kryžius ir prie jo dar viena lentelė.

2. Kauburėlis ir kryžius su išraižytais inicialais: MZ.

3. Kauburėlis ir ant jo nuvirtęs kryžius su išraižytais inicialais: MJ.

4. Kauburėlis ir ant jo nuvirtęs kryžius su išraižytais inicialais: AN.

5. Kryžius paremtas į gretimą kapo tvorelę.

6. Kauburys ir ant jo nuvirtęs 1,5 m. kryžius.

7. Medinė tvorelė ir kryžius su išraižytais inicialais: MJ.

8. Kauburys su kryžiumi.

9. Suirusi tvorelė, į tvorelę paremtas kryžius.

10. Tvorelė, kurios vienas šonas nuvirtęs, kauburėlis ir nuvirtęs bevardis katalikiškas kryžius.

Asinas

Iš Tomsko į Asiną galima nuvažiuoti autobusu arba traukiniu. Jis yra tik už 100 km. nuo Tomsko. Mieste gyvena apie 30000 gyventojų. Centrinė miesto gatvė – Lenino. Čia yra visos svarbiausios įstaigos ir parduotuvės.

Į Asiną ešelonai su tremtiniais atvykdavo gana dažnai, tačiau jie būdavo paskirstomi į Asino rajono miško kirtavietes. Tik 1948 metais buvo pačiame Asine palikta apie 15 šeimų ir 1951 – apie 60 šeimų. Į Asiną buvo atitremta lietuvių ir 1941 metais. Tremtiniai traukė iš Čiulymo upės atplukdytus rąstus, krovė į rietuves, dirbo miško perkrovimo ir apdirbimo kombinate, pabėgių įmonėje ir lentpjūvėje. Lietuviai gyveno bloguose barakuose, tik vėliau persikraustė į geresnius arba pasistatė namelius.

Lietuviai tremtiniai buvo laidojami Vaskresenkos kapinėse. Čia yra pastatytas paminklas 1938 metais sušaudytų kelių šimtų kalinių atminimui. Netoliese buvo keli (atrodo, kad trys) lageriai, kurių kaliniai būdavo laidojami zonų teritorijose. Būdavo atvejų, kai išsiliejusi Čulymo upė užliedavo lagerių teritorijas ir žūdavo daug kalinių. Jie būdavo ten palaidoti bendrose duobėse. Kai kurie būdavo tiesiog sušaudomi. Visos kalinių laidojimo vietos buvo slepiamos, o paminklas pastatytas, kadangi tinkamiausia vieta tokiam atminimui.

Vaskresenkos kapinėse mes radome tris, iš lovinio profilio suvirintus, lietuviškus kryžius su išdegingais (su suvirinimo aparatu) užrašais. Kapinių teritorijoje daugiau kryžių nėra. Matosi tik kauburėliai.

Anksčiau kapinių teritorija buvo kur kas didesnė, sakė vietiniai gyventojai. Paskutinis gatvės namas jau stovi ant kapų. Iš čia lietuviai keletą kartų vežėsi savo artimųjų palaikus. Kai kurie tai darė labai tvarkingai, o buvo tokių, kurie išrausė kapines ir paliko. Vietinė valdžia uždraudė kasinėti, atvežė žemių, šiek tiek palygino ir taip paliko. Todėl ir neliko jokių kryžių ir antkapių. Kapinės apaugusios dideliais beržais ir pakankamai tvarkingos.

Aplankėme Asino kapines. Jos yra vakarinėje miesto dalyje, už 2 km. nuo miesto ribos, gerai matomos dešinėje kelio pusėje, kuriose laidojama tik nuo 1990 m. Lietuvių kapų ar kitų katalikiškų kryžių čia neradome.

Mes aplankėme šalia Asino esantį kaimelį Voznesenka. Kaimelio kapinaitėse radome vieną katalikišką juodai dažytą, suvirintą iš vamzdžių kryžių be jokių atpažinimo ženklų. Šalia yra kauburėlis ir labai apdegusi tvorelė, bet kryžiaus nėra (matyt sudegęs).

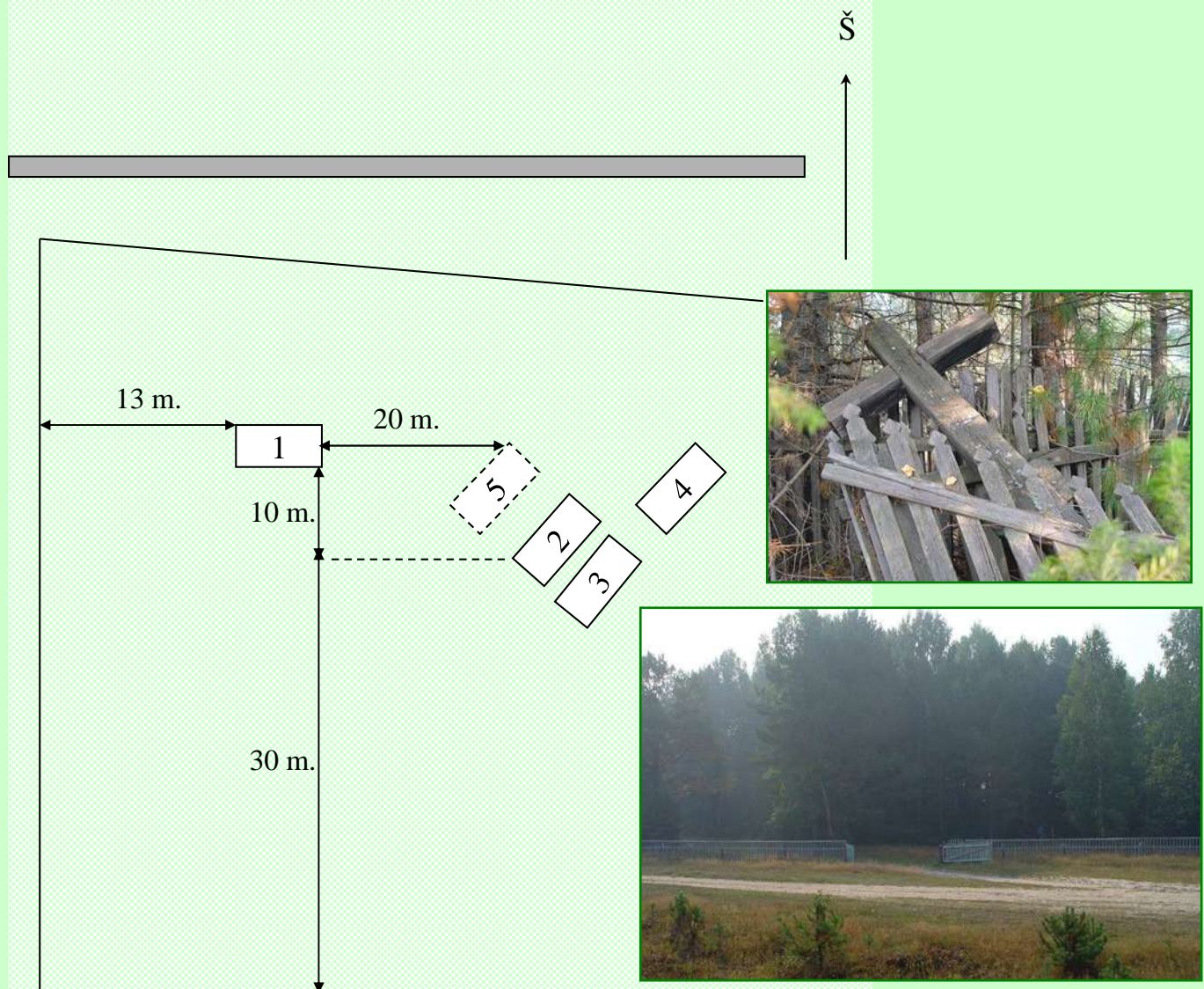
Baturinas

1948 metų žiemą iš Asino į Baturiną pėsčiomis buvo atvaryti apie 100 lietuvių šeimų. Apie 20 šeimų liko Baturinė. Kiti persikėlė per Lajos upę ir dar ėjo per taigą apie 30 km. iki Centralnajos gyvenvietės. Sekmadieniais jie ateidavo į Baturiną išsimainyti su vietiniais gyventojais daiktų į maistą. Dabar Centralnoje gyvenvietės jau nebėra. Jos vietoje auga miškas.

Dabar apie 50 km. važiavome asfaltuotu keliu, o toliau driekėsi smėlėtas kelias. Baturino kaime gyvenančių lietuvių jau nėra.

Baturino kaimo kapinės

Futbolo aikštė

A photograph of a wooden picket fence with a gate, set in a wooded area with fallen pine needles on the ground. The fence is made of weathered wood and has a decorative top rail. The gate is slightly ajar. The ground is covered in brown pine needles and leaves. In the background, there are trees and a chain-link fence.

26

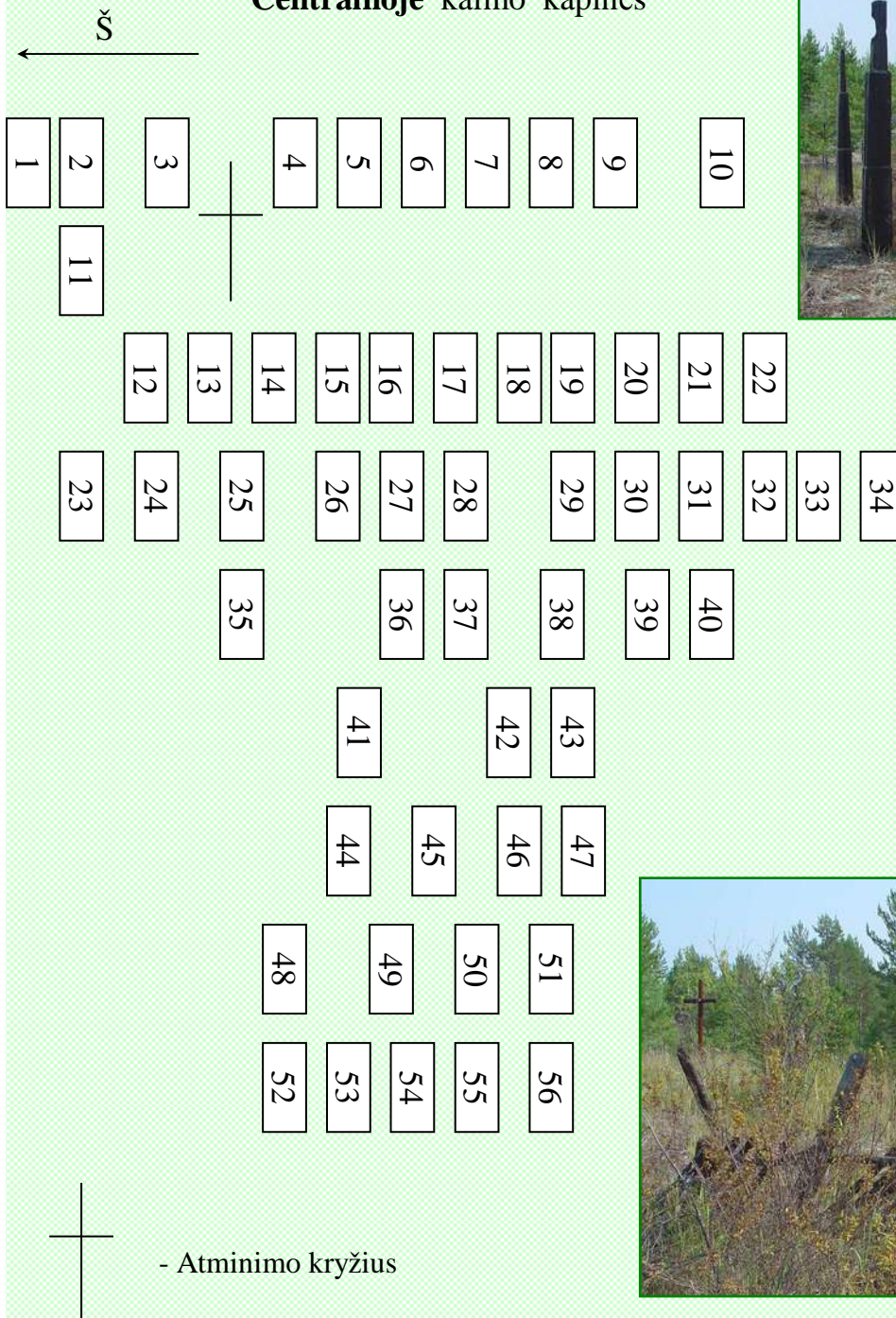

5. Kapo vietoje įduba.
Katalikiško kryžiaus liekanos
ant gretimo kapo tvorelės.

Iš vietinių gyventojų sužinojome, kad buvo dar kitos senos kapinės, bet jos dabar neišlikusios.

Centralnoje

Centralnoje kaimo kapinės

Visi gyventojai mums sakė, kad dideli kryžiai yra Centralnoje (buvusio kaimo) vietoje.

Važiuodami per taigą smėlėtą ir duobėtą keliu, už 12 km. radome apdegusias kapinaites. Kapinių vietoje matėsi tik keli nesudegę kryžiai ir vienas bendras metalinis, matyt pastatytas po 1990 m.

1 - 6. Vos įžiūrimi kauburėliai.

7. Stovi sudegusio kryžiaus dalis ir nežymus kauburėlis.

8. Stovi sudegusi viršutinė kryžiaus dalis ir nežymus kauburėlis su apipuvusiu lentiniu antkapiu.

9. Stovi medinis 2,5 m. aukščio, nedaug apdegęs, kryžius be kryžmės, šalia jo ąduba.

10. Ant kauburėlio guli mažas medinis kryželis.

11. Stovi kuolelis su ženklu, kad išvežti palaikai.

12 – 15. Guli kuoleliai su ženklais, kad išvežti palaikai.

16. Kauburėlis, ant kurio guli sudegusio kryžiaus likučiai.

17 – 20. Stovi arba guli kuoleliai su ženklais, kad išvežti palaikai.

21. Stovi medinis 2,1 m. aukščio apdegęs kryžius.

22. Stovi medinis kryžius be kryžmės ir yra kauburėlis, kuris buvo apkaltas mediniu antkapiu.

23. Kuolelis su ženklų, kad išvežti palaikai.

24. Stovi sudegusio kryžiaus likučiai su ženklų, kad išvežti palaikai.

25 – 26. Kuoleliai su ženklais, kad išvežti palaikai.

27. Guli sudegusio kryžiaus likučiai su ženklų, kad išvežti palaikai.

28. Stovi sudegusio kryžiaus likučiai su ženklų, kad išvežti palaikai.

29. Stovi sudegusio kryžiaus likučiai.

30. Stovi sudegusio kryžiaus likučiai su ženklu, kad išvežti palaikai.

31. Nuvirtęs medinis kryžius. Kapas apžėlęs žolėmis ir krūmais.

32. Medinis kryžius, kryžmė nudegusi, matosi ant kapo medinių lentų likučiai.

33,34. Matosi žymūs kaiburėliai, (ant 33 likę medinio antkapio likučiai).

35. Kaiburėlis, ant jo auga pušelė.

36. Kaiburėlis, ant jo guli sudegusio kryžiaus dalis.

37. Kaiburėlis, ant jo stovi sudegusio kryžiaus dalis.

38. Kaiburėlis.

39. Stovi medinis kryžius su ženklu, kad išvežti palaikai. Jo apačia jau apipuvusi.

40. Stovi medinis kryžius be kryžmės su ženklu, kad išvežti palaikai.

41. Guli medinis kryžius be kryžmės, šalia jo įduba ir medinio antkapio likučiai.

42. Kauburėlis su mediniu antkapiu, šalia sudegusio kryžiaus likučiai.

43. Nuvirtusi medinė tvorelė, stovi pasviręs kryžius be kryžmės.

44. Kauburėlis.

45. Žymus kauburėlis, ant jo guli surūdijusi metalinė lentelė ir sudegusio kryžiaus likučiai.

46. Kauburėlis apaugęs krūmais, ant jo kryžiaus likučiai.

47,48. Kauburėliai.

49. Stovi metalinis kryžius su ženklu, kad išvežti palaikai.

50,51. Kauburėliai (ant 50 guli mažas medinis kryželis).

52,53,54,55. Kauburėliai.

56. Kauburėlis, ant jo guli medinio kryžiaus likučiai.

Centralnoje kaimo vietoje auga tankus jaunuolynas, kur ne kur matosi buvusių pastatų likučiai, technikos nuolaužos ir įvairūs rakandai.

Tremties laikais čia buvo 13 barakų ir kelios trobelės, kuriose gyveno vietiniai rusai.

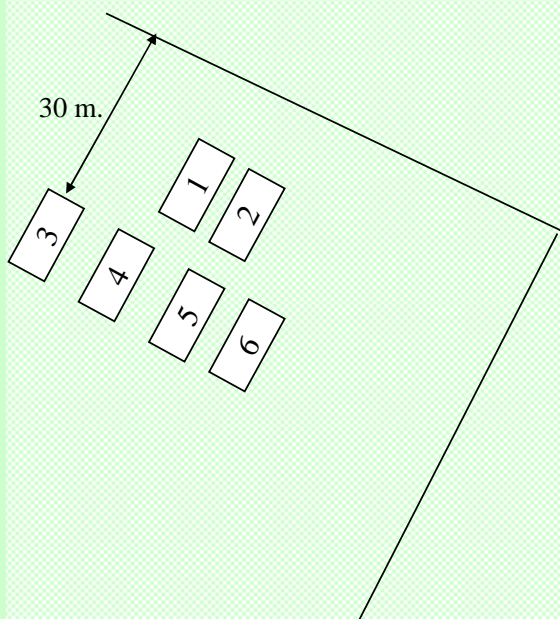
Kailuška

Kaimas įdomus tuo, kad iki šiol neturi elektros, nors aukštos įtampos linija eina už kelių šimtų metrų per taigą. Kaimas tam tikru laiku gauna elektrą iš savo dyzelinės elektros stoties.

Kailuškos kaime taip pat buvo ištremtų lietuvių. Dabar lietuviai čia negyvena.

Kailuškos kaimo kapinės

Š

Mes aplankėme Kailuškos kapines, kuriose radome keletą lietuviškų kapų ir nemažai ukrainietišų katalikiškų kryžių.

1. Pasvirusi tvorelė, medinis kryžius atremtas į tvorelę.

2. Medinė apsamanojusi, pasvirusi tvorelė, aptverti du kapai. Prie vieno kapo stovi medinis kryžius su beveik neįskaitomu išraižytu užrašu, o ant kito kapo matosi kryžiaus likučiai.

3. Medinė, apsamanojusi, tvorelė. Stovi į ją atremtas medinis kryžius, ant kurio medinis rėmelis su stiklu, po kuriuo aiškiai įskaitomas užrašas, ant kryžiaus likęs metalinis stogelis nuo buvusios mūkelės.

4. 3 x 2 m. ilgio apgriuvusi, apsamanojusi, tvorelė. Guli sutręšusio kryžiaus likučiai, o į tvorelės kampą atremtas mažas medinis kryželis.

5. 3 x 1,5 m. medinė tvorelė, guli visiškai sutręšęs kryžius.

6. Apsamanojusi tvorelė, kryžiaus nematyti.

Minajevka

Aplankėme Minajevkos kapines. Kapinės yra prie pat gyvenvietės, šiaurinėje jos dalyje, tvarkingai aptvertos ir užima gan didžiulį plotą. Katalikiškų ir lietuviškų kryžių kapinėse neradome. Vietiniai gyventojai tvirtina, kad ir anksčiau šiose kapinėse tokių kryžių nėra matę, ir neprisimena, kad kada nors lietuviai čia būtų laidojami.

Bolšoj Kardon

Pravažiuodami užsukome į kapines, esančias šalia asfaltuoto kelio, bet lietuviškų kapų neradome.

Tunguskij Boras

Pavažiavus traktu už Kailuškos gyvenvietės 5 km., Baturino kryptimi, pasukome į kairę gerai išvažinėtu miško keliu. Judėdami pagrindiniu keliu, vengdami posūkių į kairę ar į dešinę, po 25 km. pasiekėme buvusią Tunguskij Boro gyvenvietę. Ją upelis dalina į dvi dalis: viena gyvenvietės dalis šliejasi prie ežero, o kita – prie buvusio siauruko.

Dabar čia beveik nieko nebelikę, tik vietomis tarp aukštų žolių kyšo kai kurių buvusių medinių pastatų likučiai ar net apgriuvę pastatai. Siauruko vietoje išlikęs pylimas, mėtosi pabėgiai ir bėgių dalys. Čia kartais galima sutikti kedrų riešutų rinkėjus ar miško kirtėjus. Jų pasakojimu, siauruko pusėje buvo mokykla, tačiau nė vienas jų negalėjo pasakyti, kur buvo kapinės.

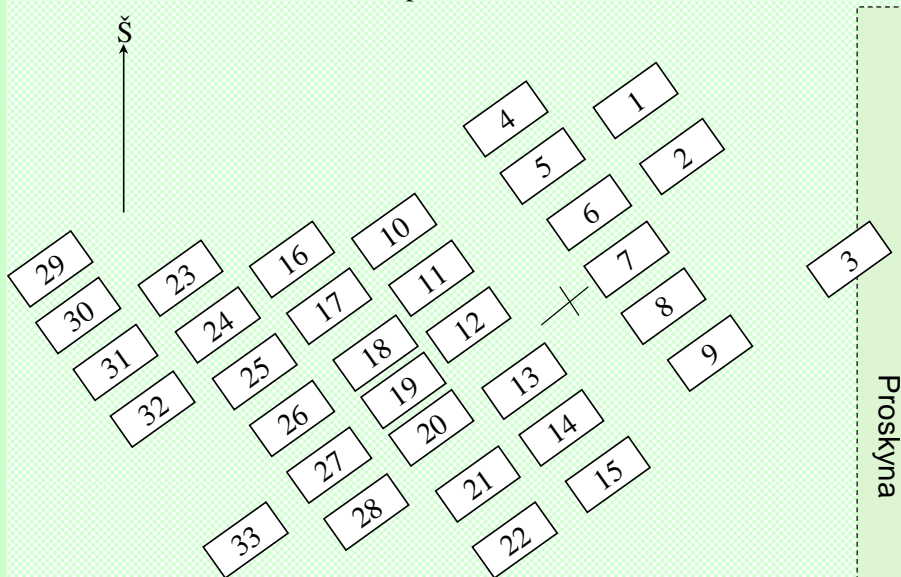

Čia 1951 metais iš dabartinių Marijampolės, Alytaus, Lazdijų, Panevėžio ir Pasvalio rajonų buvo atitremta apie 250 ūkininkų šeimų. Kaime buvo 9 barakai, kelios trobos, parduotuvė, mokykla, pirtis, klubas ir kepykla. Tremtiniai tiesė siaurąjį geležinkelį nuo Baturino, kirto mišką, krovė rąstus ir vežė prie Čiulymo upės, rišo ir plukdė sielius. Po metų kai kurios šeimos buvo perkeltos į Angos gyvenvietę, esančia dar toliau taigoje.

41 kvartalas

41 kvartalo kapinės

Kapinaitės yra už 5 km. nuo Tunguskij Boro (buvusio kaimo) netoli buvusios 41 kvartalo gyvenvietės. Kapinaitės yra ant kalnelio. Per kapinių rytinį kraštą eina šiaurės – pietų proskyna.

1. 2 x 1,5 m apgriuvusi tvorelė, stovi maždaug 2,5 m. aukščio medinis kryžius be vienos kryžmės.

2. Kauburėlis apaugęs samanomis, 2 x 1,5 m. tvorelė. Viena tvorelės dalis apgriuvusi. Kampe stovi lieknas berželis.

3. Kauburėlis apaugęs samanomis, o tvorelė visiškai nugriuvusi. Ant jos guli 2,8 m. aukščio medinis apsamanojęs kryžius.

4. Kauburėlis apaugęs samanomis. Ant jo - gretimos tvorelės likučiai.

5. Kauburėlis, apaugęs samanomis, ir 2 x 1,5 m. pasvirusi tvorelė.

6,7,8. Nežymūs kauburėliai apaugę samanomis.

9. Masyvus 2,8 m. aukščio medinis kryžius. Kauburėlis apaugęs samanomis ir žolėmis, 2,5 x 1,5 m. pasvirusi tvorelė.

10. Nežymus kauburėlis ir medinio antkapio likučiai.

11. Samanomis apaugęs nežymus kauburėlis. Mėtosi tvorelės likučiai. 1,5 m. aukščio medinis kryželis atremtas į nulūžusį berželį.

12,13,14. Nežymūs, samanomis apaugę kauburėliai.

15. 2,5 m. aukščio nuvirtęs kryžius. Kryžmė apipuvusi.

16. 1,5 m. aukščio nuvirtęs kryželis ir tvorelės likučiai.

17. Kauburėlis apaugęs samanomis, tvorelės likučiai.

18. Matosi medinio antkapio dalis, tvorelės likučiai, 1,5 m. aukščio medinis kryželis, atremtas į tvorelės galą.

19,20. Samanomis apaugę kauburėliai, tvorelės dalis pasvirusi. Kampe auga du beržai (18, 19, 20 kauburėliai buvę aptverti viena tvorele).

21. Tvorelės likučiai.

22. Gerai matomas samanomis apaugęs kauburėlis. Stovi masyvus 2,8 m. aukščio medinis kryžius.

23. Tvorelės likučiai.

24. 1,5 m. aukščio, nusviręs ant tvorelės krašto, medinis kryželis. Šalia tvorelės likučiai.

25, 26. Samanomis apaugę kauburėliai.

27. 1 m. aukščio kryželis be vienos kryžmės dalies. Kryželis atremtas į gretimos tvoros kampą, o ant kryželio metalinė lentelė su užrašu. Ant samanoto kauburėlio mėtosi tvorelės likučiai.

28. Samanomis apaugęs kauburėlis, ant jo tvorelės likučiai.

29. Samanomis apaugęs kauburėlis. Matosi medinis antkapis.

30. Samanomis apaugęs kauburėlis, 1,5 x 1 m. pasvirusi tvorelė.

31. Guli 2,8 m. aukščio medinis kryžius. Šalia tvorelės likučiai.

32. Guli 1,5 m. aukščio medinis kryželis.

33. Samanomis apaugęs kauburėlis. Guli 1,5 m. aukščio medinis kryželis.

Kapinėse yra pastatytas 1990 metais metalinis kryžius (autorius Balys Gasiūnas), padarytas iš stačiakampio profilio 50 x 20 mm. plieninio vamzdžio. Apačioje pritvirtinta aliuminio lydinio 170 x 1000 mm. 3 mm. storio plokštė, prie kurios pritvirtinta 300 x 100 mm. keturios aliuminio juostelės, kuriose išgraviruota čia palaidotų vaikų ir senelių sąrašai (24 pavardės). Kryžius papuoštas 200 mm. spinduliu plieniniu lanku, prie kurio pritvirtinta 160 mm. ilgio aliuminio lydinio lovinio profilio elementai, kurie sudaro taip vadinamą „saulutę“.

Šalia kapinaičių teritorijos yra medinių tvorelių ir kryžių likučiai.

Novonikolajevka

Važiuojant iš Asino traktu į Baturiną 50 – tam kilometre prigludęs, kelis kilometrus besitęsiantis, kaimas. Kužerbak (Кужербак) upė kaimą dalina į dvi dalis: mažesnėje, šiaurinėje, dalyje pervažiavus tiltą šalia kelio yra kapinės. Nuo pat įėjimo iš toli matomas Stanislavos Kubilienės kapo kryžius. Daugiau lietuviškų kapų neradome, nes, kapinės tvarkant ir naujai laidojant, jų pėdsakai išnyko.

Kaimo pradžioje yra nedidelis buvusios mašinų traktorių stoties (MTS) rajonas. Pačio MTS'o teritoriją žymi buvusios tvoros liekanos, išlikę senieji garažai, mechaninės dirbtuvės, katilinė, stalių dirbtuvių pastato siena, o lentpjūvės vietą galima nustatyti pagal transformatorių.

Teritorijoje ardomas malkoms medinis pastatas, kuriame buvo MTS kontora. Už kontoros buvęs ligoninės pastatas neišliko, tačiau gerai išsilaikęs mūrinis nenaudojamas pastatas, kuris buvo naudojamas vaikų darželiui ir gydymo reikalam.

Pastatyti nauji garažai, kuriuose šiuo metu stovi gaisrinės mašinos ir remontuojama technika. Pastatyta nauja transformatorinė pastotė.

Šalia buvusios MTS teritorijos yra senų ir naujų gyvenamųjų namų rajonas.

Senbuviai Suslova Tatjana Vasiljevna, gim. 1931 m. ir Burdin Vasilij Michailovič, gim. 1929 m. sutiko pasidalinti savo prisiminimais. Vyras paaiškino, kad jis šiuo metu gyvena name, kuriame tremties metais gyveno lietuvio Kubiliaus šeima.

Dabartinis jo namas iš pagrindų perstatytas.

Buvęs šio kaimo tremtinys Vitas Piličiauskas dabar gyvena Lietuvoje, Rudaminos apylinkėje, Lazdijų rajone. Jis gimė 1921 m. Rudaminos valsčiuje, Lazdijų rajone. Vitą išvežė kartu su motina 1951 metais spalio 2 d. Vito seserį nevežė, nes buvo jau ištekėjusi ir turėjo kitą pavardę ir jos nebuvo sąrašuose.

Vitas pateko į Novonikolajevkos MTS-ą, kuris aptarnavo aplinkinius kolūkius. Pjovė mišką namų statyboms. Lietuviai čia rado daug anksčiau atvežtų latvių. Jis prisimena, kad Novonikolajevkoje buvo palaidoti 2 žmonės (Kubilienė ir Mušinskas). Dabar jų palaikai išvežti į Lietuvą.

Vasilijaus paklausus apie Vitą Piličiauską, jis prisiminė, kad šis tremtinys dirbo ūkyje. Ūkis turėjo 10 arklių ir didelę kaimenę bulių ir karvių, kurie buvo naudojami medienai tempti į lentpjūvę. Vėliau tiems darbams buvo gauta traktorių, automašinų – ZIL. Pašnekovai sakė, kad lietuvių buvo tik kelios šeimos, o daugiausia ūkyje dirbo ukrainiečiai ir latviai.

Tatjana Vasiljevna yra kilusi iš Michailovkos kaimo, todėl patvirtino, kad ir ten daugiausiai buvo atitremta ukrainiečių ir latvių. Ji taip pat prisimenė, kad į MTS-o teritoriją įėjimas buvo kontroliuojamas visą parą, o budinčiam prie vartų buvo įrengtas nedidelis pastatas, kuriame kurį laiką gyveno kažkoks latvis. Jam vėliau buvo suteiktas gyvenamas plotas.

Mūsų pašnekovai keikia dabartinę tvarką ir skundžiasi sunkiomis gyvenimo sąlygomis. Jeigu Vasilijus šiuo metu gauna pensijos virš 2000 rublių (apie 200 Lt.), tai Tatjana - beveik trigubai mažiau. Kaime nesprenžiami gyventojų socialinio aprūpinimo ir sveikatos apsaugos klausimai.

Pradžioje atrodė, kad valdžia lyg bandė spręsti šituos klausimus, pradėję atitinkamų įstaigų statybas, iki šios dienos jų nebaigė. Gražioje vietoje prie upės slėnio kaip koks vaiduoklis riogso be langų, nebaigtas statyti mūrinis raudonų ir baltų plytų dviejų aukštų ligoninės pastatas.

Beriozovka

Beriozovką pasiekėme gan geru asfaltuotu keliu, kuris kaimo vakarinėje dalyje pereina į vieškelį, o vėliau į gruntinį kelią. Nuvažiavus kokius 3 km. už kaimo, vaizdingoje vietoje, matosi kapinaitės. Jose daug estiškų, pasitaiko vokiečių ir latvių kapų. Lietuviškų kapų čia neradome, nes kaimo gyventojų tvirtinimu, jų čia gyveno gal kokios dvi šeimos.

Toliau esančioje gyvenvietėje, už 4 km. nuo Beriozovkos, Kalinovkoje gyveno tik latviai. Latviai į šias gyvenvietes atsikėlė jau nuo 1928 m.

Kuldorskas

Pakeliui užsukome į seną, baigiantį sunykti, Kuldorsko kaimą. Jis yra šalia asfaltuoto kelio, bet per kaimą eina žvyruota gatvė. Kaime gyvena daugiausiai senyvo amžiaus žmonės. Kai kurie namai palikti likimo valiai, o ir gyvenamieji netvarkomi. Sutikta senutė tvirtino, kad keliuose namuose gyventa ir lietuvių, bet jie visi išvyko.

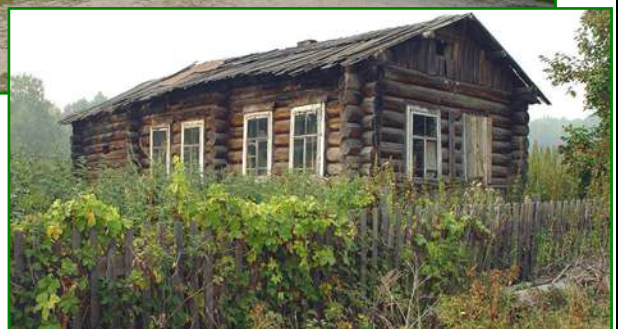
Šiaurinėje kaimo pusėje, miške, yra gan didokos kapinės, bet lietuviškų kapų neradome. Šiose kapinaitėse taip pat gausu estiškų kapų. Pastebėjome, kad yra daug mažų kapelių, todėl manome, kad buvo didelis vaikų mirtingumas.

Apsagačėvas

Nuo Pervomaisko nuvažiavus 28 km. asfaltu ties Sergejevo kaimu, kirtus upę Tujendat, baigiasi asfaltuotas kelias.

Platus dulkėtas kelias kerta upes: Čiornaja, Lok, Čička – Jul. Per pastarąją pastatytas gelžbetoninis tiltas, todėl galima važiuoti toliau, nes ankstesnis, medinis, svyrudavo, nes yra ant aukštų stulpų ir nuolat pavasario potvynių metu būdavo nunešamas. Greta šio tilto yra dar anksčiau statytas nuolat prižiūrimas geležinkelio tiltas, per kurį traukiniai važiuoja į Bielyj Jarą – tai vienintelis būdas nuvažiuoti vasarą.

Apsagačėvas dabar priklauso Julu – Julo miškų ūkiui, o anksčiau jis buvo „Komsamolskij“.

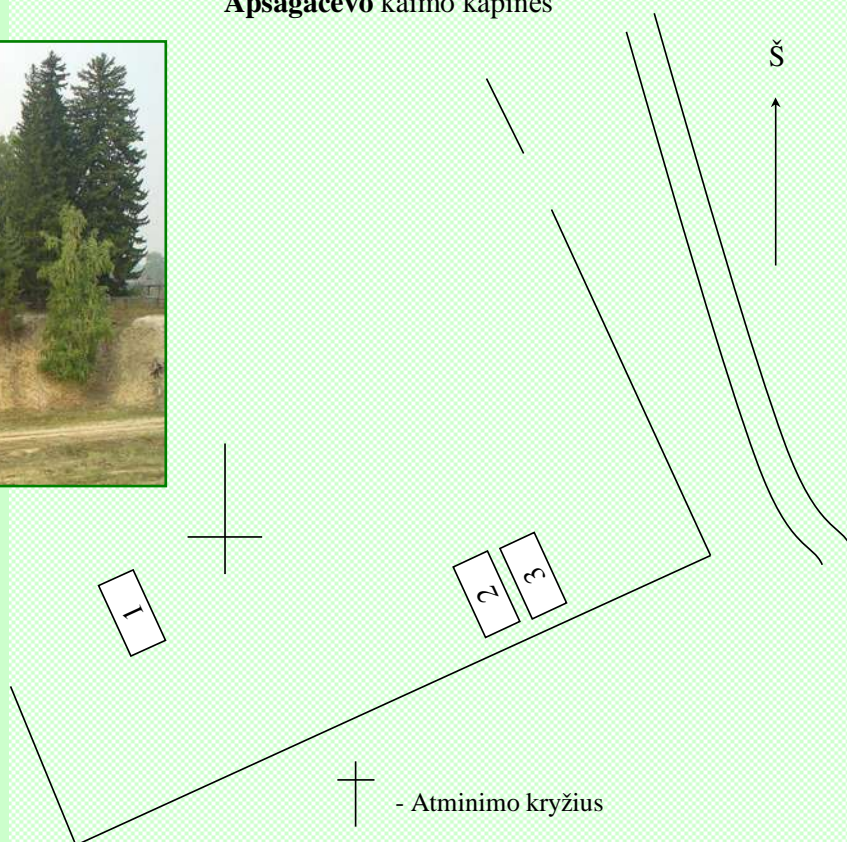

Kaimo šiaurinėje dalyje, kairėje kelio pusėje, ant skardžio, yra kapinaitės, kuriose buvo laidojami lietuviai dirbę ir gyvenę gretimuose kaimuose. Įėjus pro vartelius, kairėje, tolimajam kapinių kampe, radome nuvirtusį, 1950 m. statytą, atminimo kryžių. Kryžius matosi, kad „sutrumpėjęs“, nes jo apatinė dalis nuolat nupūva.

Apsagačevo kaimo kapinės

Šiandien kapinių teritorijoje sunku nustatyti iškastų perlaidojimui kapų ar išlikusių kauburėlių skaičių.

1. Guli 1 m. aukščio sutręšęs kryžius.

2. Kauburėlis, ant jo auga du beržai, 2,7 x 2 m. medinė tvorelė, į ją atremtas maždaug 1,2 m. aukščio katalikiškas kryžius.

3. Kauburėlis apžėlęs žolėmis, 2,5 x 1,5 m. pasvirusi medinė tvorelė, stovi atremti į tvorelę maždaug 1,2 m. ir 0,5 m. aukščio mediniai kryželiai.

Kaimo gyventoja Lačkova – Nikitina (ankstesnė pavardė) Liubov Petrovna, 1914 m. gimimo, pasakojo, kad 10 kvartale kartu su lietuviais ir savo tėvu dirbo miške. Su arkliais vežė mišką prie Čička – Julo upės ir rąstus sutvirtinę vėliau krovė į baržas.

Ji sakė, kad kapinėse palaidoti trys žmonės iš vienos šeimos iš jos bendradarbių tarpo. Ji sakė, kad lietuviai gyveno barakuose, o namų statyti jiems pradžioje nebuvo leidžiama. Lietuviai dirbo gerai, nors normos buvo didelės ir darbo sąlygos – sunkios.

Dar 1948 m. maždaug 64 žmonės buvo atitremti į Ust Čičkajulą. 8 tremtiniai mirė, kurie buvo palaidoti Apsagačevo kapinėse.

Almiakovas

Ant aukšto Čiulymo upės skardžio puikuoja Almiakovo kaimas. Šis kaimas šiek tiek gyvesnis, tvarkingesni namai, nors ūkio pastatai apleisti, jų kiemuose riogso rūdijanti technika. Tolokai, už kaimo 2 – 3 km., yra senosios (o arčiau – naujosios) kapinės. Pirmąsias aplankę, lietuviškų kapų neradome, nors keli katalikiški kryžiai liudijo, kad tai kitų tautybių žmonių kapai.

Voznesenka

Grįžtant į Pervomaiską aplankėme Voznesenkos kapines, kurios yra abipus asfaltuoto plento ir gerai matomos nuo kelio. Čia yra senų ir naujų kapų, bet lietuviškų neradome.

Beregajevs

Pravažėję asfaltu 14 km. už Asino pasiekėme Bolšedorochovo kaimą, kuris įkurtas 1651 m. Už kaimo mūsų kelią kirto upė Jaja. Nuo jos iki Teguldeto, kurio kryptimi mes važiuojame, – 150 km. Pradžioje kelias vedė pro Zyriansko rajono laukus. Šis rajonas neturi miško pramonės, o verčiasi tik žemės ūkiu. Nuo kelio, kiek akys mato, geltonuoja dar nenuimti avių laukai, didžiuliai saulėgražų plotai, o už kelių dienų prasidės rugsėjis... Karšta, lietaus nesitikime, nors visą rugpjūtį jo praktiškai ir nebuvo, nebent susiformavęs nedidelis debesėlis pakrapino žemės plotelį, sumažindamas kelio dulkelį. Daug kur vairuotojui trukdė per kelią einančios karvių bandos.

Šis rajonas tankiau apgyvendintas: 7 – tam km. kirtome Semionovkos, 17 km – Cyganovo kaimą, kuris yra prie Čejandat upės. Toliau kaimai: 25 km. – Berlinka su upe Berla, 27 km. – Zyrianskoje - rajono centras (apie 7000 gyventojų), 35 km. – Bogoslovka, 43 km. – Krasnojarka, už jos 47 km. kelią kirto upė Kija, kuri yra pati ekologiškiausia upė rajone, joje veisiasi daug įvairių žuvų. Per upę nutiestas šiuolaikinis gelžbetoninis tiltas. Dar už 3 km. – tiltas per upę Čička. 52 km. kirtome dar gerai išsilaikiusį kaimą Ilovka, pravažėję 63 km., Čerdaty kaime, baigiasi asfaltas ir prasideda žvyruotas kelias – „Путь к разрухи“, taip pavadintas automobilio vairuotojo ne dėl prastos kelio būklės, bet dėl Teguldeto rajone nykstančių kai kurių kaimų. 70 – tam km., pravažėję paskutinį Zyriansko rajono kaimą Kučiukovo, nuo 84 km. prasidėjo Teguldeto rajonas. Nuo Čiornyj Jaro kaimo iki 124 – tam km. esančio posūkio į Beregajevą nėra jokių gyvenviečių. Abiejose kelio pusėse – pelkėta taiga. Retkarčiais pravažiuoja vienas kitas miškovežis arba lengvoji mašina, sukeldami nepermatomą, ilgai neišsisklaidantį, dulkių debesį. Vietomis deganti taiga užkloja medžių viršūnes dūmų šydu.

Toliau mūsų maršrutas vedė į Beregajevą kaimą, esantį prie Čiulymo upės. Iki jo 12 km, bet kelias 5 – tam ir 11 – tam km. kirto Tajožnaja ir Beregoje upes. Per pastarąją upę tiltas remontuojamas, bet apvažiavimui įrengtas laikinas tiltas. Iš abiejų kelio pusių, pelkėse gerai matomi upių vingiai sukuria nuostabų gamtos peizažą.

Privažiavus prie Čiulymo upės budinčios perkėlos, kuri dirba nuo 6 val. ryto iki 22 val. vakaro, išlipome pasigėrėti antrame krante, ant skardžio, esančiu kaimu. Ilgai gėrėtis gražiu upės slėniu neleido įkyriai zyziančių ir skaudžiai kandančių muselių debesys. Kelto kapitoną radome miegantį, nes retai čia važiuoja mašinos. Jis skundėsi, kad kasdien į šitą perkėlą tenka plaukti iš rajono centro Teguldeto, nes vietiniame kaime laivų nebeliko, o naujų įsigyti administracija neturi lėšų.

Paklausus apie lietuvius tremtinius jis nurodė, kur kaime jų ieškoti.

Kaime sutikti girti ar pusiau blaivūs vyrai ar moterys geranoriškai mus nukreipė į Gerceno gatvės 23 namą, kuriame gyvena prieš 19 m. mirusio Lukausko Pavelo Ivanovičiaus žmona Zinaida Grigorjevna. Jų vienintelis sūnus prieš pusantro mėnesio žuvo autoavarijoje. Jų šeima 1948 m. trėmimo. Žmona paminėjo, kad Lukausko sesuo grįžusi iš tremties apsigyveno Šiauliuose. Zinaida mums sakė, kad neseniai mirė čia gyvenęs lietuvis Janušonis, o jo šeimos nariai tuo metu buvo išvykę į darbus, tad pabendrauti nepavyko.

Į Beregajevą 1948 metais buvo atitremta daug lietuvių, bet kaime paliko tik 4 šeimas, o kitus išsiuntė į Taigos miško kirtimo punktą, esantį už 12 km.

Toliau važiuodami, iš vietinių gyventojų sužinojome, kad gatvėje prie vartelių sėdintis apie 40 m. vyras yra tremtinio Kneitos sūnus. Kai į jį kreipėmės lietuviškai, jis pakilo ir pakvietė iš trobos savo motiną, kuri džiaugėsi ir garsiai lietuviškai sveikinosi, nustebinta mūsų vizito. Ji prisistatė kaip Žalimaitė Kneitienė Jadzė, Juozo, 1926 m. gimimo. Ji kilusi nuo Barstyčių. Jadzės tėvas išbuvęs tremtyje 10 metų, grįžo į Lietuvą ir 1964 m. mirė.

Jadzė skausmingai prisiminė kaip 1948-01-02 naktį namą apsupo kareiviai ir, neleidę pabaigti kepti užraugtos duonos, jos šeimą išvežė. Sibire juos atvežė į 105 ruožą. Jie dirbo kartu su Pavolgio vokiečiais, ukrainiečiais, gyveno barakuose. Latviai dirbo kolūkyje. Pradžioje dirbantieji gaudavo tik po 200 g. duonos. Iki 1956 m. turėjo atsižymėti komendantūroje.

Tremtiniai kirtu mišką, jį rūšiavo ir siauruoju geležinkeliu rąstus gabeno iki Čiulymo upės, o iš ten plukdė iki Asino medžio apdirbimo kombinato. Tremtinių buvo gana daug, todėl formavosi palei siauruką (dabar jau buvusios) gyvenvietės: 12 km. nuo Bregajaus – Taiga, 27 km. – Severas. Jadzės parodymu buvo dar dvi Kitsų gyvenvietės, iš kurių tik vienoje buvo miškų ūkis. O kitoje tremtiniai dirbo žemės ūkio darbus.

Kada paklausėme kas gali parodyti taigoje esantį kaimą ir greta jo kapines, Kneitienė palydėjo iki Dombrausko Ivano Josifič, gimusio 1946 m., gyvenančio Kirovo 12. Namo šeimininkas vėliau paaiškino, kad pensijai gauti buvo problemų, dėl nežymiai pakeistos pavardės ir rusiškų vardų. Jo šeima gyvena ant upės skardžio, turi du nedidelius namus, viename jų virtuvė.

Ivanas papasakojo, kad jų šeimą išvežė 1951 m. Jų vagonė buvo gan daug mažamečių vaikų, net kūdikių, ir daug senyvo amžiaus žmonių. Jis pastebėjo, kad Panevėžyje gyvena iš tremties grįžusi sesuo, su kuria palaiko ryšį, tačiau dėl pinigų trūkumo neturi galimybių ją aplankyti. Šeimai maisto pakanka, nes turi daržą, laiko gyvulius, o ir žuvies, gyvenant prie upės, visuomet pakanka. Džiaugiasi, kad jų namai kaime aukščiausioje vietoje ir potvynių metu jų vanduo nepasiekia.

Pradžioje užsukome į Beregajevo kapines, kuriose radome keletą lietuviškų kapų.

Beregajevo kaimo kapinės

1

2
3

25 m.

4
5

20 m.

Š

1. Medinė tvorelė su varteliais. Ant tvorelės pasviręs masyvus medinis 1,5 m. aukščio kryžius su išraižytu užrašu ir pagražintas išpjovomis.

2,3. Du kapai aptverti medine tvorele, kuri šiek tiek apgriuvusi. Stovi atremti į tvorelę du mediniai apie 1,3 m. aukščio kryžiai. (Dombrausko Ivano Josipovičiaus seneliai).

4, 5. Du kapai aptverti metaline, mėlynai dažyta, tvorele.

4 kapo kryžius medinis, mėlynai dažytas, maždaug 1,2 m. aukščio ir be užrašo. 5 kapo kryžius maždaug 2,5 m. aukščio metalinis, mėlynai dažytas, stovintis ant metalinio postamento. Ant kryžiaus pritvirtinta metalinė lentelė su užrašu.

Dombrausko sūnus Vitalijus sutiko parodyti kelią į Taigos gyvenvietę.

Taiga

Beregajevo kaimo pakraštyje kelias ėjo anksčiau buvusia gatve, nors dabar nė vienas namas negyvenamas. Vieni namai savaimė griūna, kiti nukeliami arba ardomi malkoms. Toliau eina, žolėmis apaugusi, proskyna, tai buvusi siaurojo geležinkelio vieta. Traktorių ir miškovežių ratais dirvoje padarytos gilios provėžos, ypač palijus, būtų nepravažiuojamos. Lėtai judėdami, ieškodami lygesnio keliuko, supratome, kad 12 km. atstumą be valandos neįveiksime. Mūsų abejones patvirtino „Audi“ aplenkęs dviratininkas ir miško keleliu nurūkęs pirmyn.

Pasiekę tikslą – Taigos buvusį kaimą, neradome vienintelio Taigos gyventojų, buvusio vokiečių tautybės tremtinio, kuris matyt išėjęs rinkti kedro kankorėžių. Pėsti pasukome atgal ieškoti kapinių. Ieškojome ilgai, nes miškas užžėlęs jaunuolynu ir žmogaus ūgio žole.

Giliau prasiskverbę į tankmę pamatėme kelių metrų kryžių. Laikas ir palaikų iškasimas, praktiškai sunaikino kapines. Augmenija paslėpė kauburius. Išvirtę masyvūs mediniai ir keli metaliniai kryžiai su lentelėmis ir išpjaustytais užrašais išsaugojo palaidotų žmonių pavardes.

Labai nustebome pirmą kartą radę ukrainiečių pastatytus tokius didžiulius kryžius. Net mūsų „gidas“ pastebėjo, kad tikriausiai jie čia tokius statė protestuodami prieš tuometinę valdžią ar prieš jų tautai įvykdytas represijas.

Iš lietuviškų kapų tiksliai nustatėme tik vieną, prie kurio kryžiaus pritvirtintas aiškiai matomas užrašas. Kryžių, tvorelių sąvartos ir neužverstų kapų duobės taip viską kapinėse sumaišė, kad be gyvų liudininkų negalėjome nustatyti tikslaus kapų skaičiaus. Už kapinių, giliau taigoje, suradę didelio žvėries išgulėtą guolį, pagalvojome, gerai, kad nors jie saugo kapines iki galutinio išnykimo.

Teguldetas

Sėkmingai persikėlę per Čiulymo upę, grįžome į pagrindinį traktą ir toliau patys sukėlė didžiulius dulkių debesis, 129 – tam km. pasiekėme Gorbataja upę, už kurios pavažiavus 1,5 km., visų nuostabai vėl prasidėjo asfaltas. Tik tada galėjome kaitrios saulės įkaitintoje mašinoje atsidaryti langus ir įkvėpti tyro taigos oro. Toks kelias tęsėsi iki pat rajono centro – Teguldeto, kuriame pagrindinės gatvės taip pat asfaltuotos.

Vinguriuodami per gyvenvietę šiaurės – rytų kryptimi, kirtome Teguldetkos upę, už kurios tolumoje matėsi kapinės. Nors jos ir aptvertos medine tvora, su nuolat uždarytais metaliniais vartais ir varteliais, tačiau kapinėse ganosi kelios karvės. Ilgokai ieškoje, lietuviškų kapų neradome, nors vietiniai gyventojai sakė, kad šioje gyvenvietėje greta vokiečių, ukrainiečių, latvių gyvena nemažai lietuvių, kurie, gavę iš vietinės valdžios leidimus, išvyko į Lietuvą.

Bakčiaras

Anksti ryte išvažiavę iš Tomsco, kirtome Obės upę, ir 78 – tame kilometre pasiekėme Kargalos gyvenvietę, kur kelias išsišakoja: vienas veda į Kolpaševą, kitas – į Bakčiarą. Iki pat Bakčiaro tęsiasi asfaltuotas kelias, kuriuo pravažiavome Tyzyračevo, Voronovo, Plotnikovo, Polynianka, Porotnikovo kaimus. Per upes: Šegarka, Ikša, Gavrilovka, Bakčiar nutiesti nauji gelžbetoniniai tiltai.

Bakčiaras yra už 223 km. į vakarus nuo Tomsco ant Galkos (Obės intakas) upės kranto. Tai Bakčiaro rajono centras. Kaimas įkurtas 1936 m. Nors šioje vietovėje minimi 19 a. viduryje gyvenę žmonės. Tai buvo „starovierai“, pabėgę nuo pravoslavų cerkvės persekiojimų. Sibire juos vadino „Keržakami“. 1929 m. atvyko nauji gyventojai – išbūžinti valstiečiai iš Altajaus ir kitų Sibiro rajonų. Jiems buvo skiriamos žemės stambių kolūkių kūrimui. Bakčiare įsteigtas pagrindinis šiaurės sodininkystės punktas dar 1934 m. – tai unikalūs, esantis 57 lygegretėje, vienas iš šiauriausių Rusijos sodų. Pagrindinė punkto veikla – sodinukų auginimas. Dabartiniu metu rajone veikia maisto ir miško apdirbimo pramonės įmonės.

Kaimo pakraštyje, netoli pagrindinio sodininkystės punkto, asfaltuoto kelio atšaka veda į Bakčiaro kapines. Kapinės aptvertos, bet ieškoti trukdo tarp kapų auganti aukšta vešli žolė. Lietuviškų kapų neradome, nematėme ir katalikiškų kryžių.

Kosoj Log

Iš Bakčiaro važiuojame šiaurės kryptimi link artimiausio kaimo Panyčevo, esančio 27 – amė km. Paklausinėjus vietos gyventojus, sužinojome, kad jų kaime būta lietuvių, kurie čia dirbo mokytojais.

Ties Panyčevo kaimu baigėsi asfaltas ir prasidėjo žvyruotas kelias. Toliau važiuodami žvyruotu keliu pasukome iš pagrindinio trakto link nedidelės gyvenvietės, kurioje tuo metu buvo remontuojamas kombainas. Mechanizatoriai paaiškino, kad tik tiek pastatų liko iš buvusio Kosoj Logo kaimo ir nurodė už 1,5 – 2 km. šiaurės kryptimi esančias šio kaimo kapines.

Ėjome pėsti jau sužaliavusių žiemkenčių lauko pakraščiu, nes buvęs į kapines keliukas apaugęs dilgėlėmis, kitokiom piktžolėmis. Ne geresnį vaizdą išvydome pačiose kapinėse. Nustatyti ar ten buvo kada nors palaidota lietuvių praktiškai neįmanoma.

Zovodskoje

Išvažiavę į pagrindinį kelią, 48 – tam km. pasukome į kaimą Pčiolka. Vietiniai gyventojai nurodė vyrą, kuris anksčiau gyveno buvusiam Zavodskoje kaime.

Mūsų pašnekovas buvo 1951 m. gimimo ir prisiminė, kad kaime lankė pradinę mokyklą su lietuviu Broniumi, kuris turėjo vyresnius brolius: Algį, Mikutį ir vyriausią seserį, kurios vardo neprisimena. Jis artimiau bendravo su Broniaus šeima, kurio tėvai laikė kiaules. O rusų šeima turėjo medaus, kurį mainė į kiaulieną.

Vidurinė mokykla buvo Vysokyj Jare, kurią vyresni lietuvių šeimų vaikai spėjo pabaigti, nes 1960 m. dauguma jų išvažiavo į Lietuvą, o ir Sibire pasilikusi viena lietuvių šeima prieš 5 – 6 m. paliko Vysokyj Jarą. Jis prisimena, kad kaime buvo apie 18 kiemų. Jame gyveno totoriai, udmurtai, lietuviai, rusai, ukrainiečiai ir kitų tautybių tremtiniai. Kaime buvo įsteigtos trys kapinės: musulmonų, katalikų, pravoslavų.

1941 metais iš buvusių Šiaulių ir Biržų apskričių buvo atitremta apie 70 žmonių. Tai daugiausiai moterys su vaikais ir seneliai. Dirbo lauko darbus, o žiemą kirsdavo mišką. Karo metais dirbdavo be poilsio dienų. Badavo, elgetavo sirgo ir mirė.

Nuo Pčiolkos pasukus atgal 3 km., į dešinę buvo keliukas, kuris vedė per piktžolėtą kviečių lauką. Įstrigus mašinai šitame žolyne, kapinių teko ieškoti pėsčiomis. Kaimo gyventojai išpėjo, kad lietuviai palaikus išsivežė, todėl mechanizatoriai gali būti kapus suarę. Mūsų paieškos baigėsi tuo, kad ant kalnelio radome tik musulmonų kapinių vietą, nes jose ir dabar kažkas prižiūri vieną kapą.

Vysokij Jar

58 – tam km. nuo Bakčiaro žvyrkelis išsišakoja Parbigo ir Vysokij Jaro kryptimis. Tiesiai važiuojant patekome į tarybinio ūkio „Zoviet Iljičia“ teritoriją. Vysokij Jaro šiaurinėje dalyje važiuojant vieškelio matosi džiovnyklos pastatas. Už jo pasukus į kairę, iš tolo pamatėme didokas kapines, kuriose suradome tris katalikiškus kryžius, bet lietuviškų kapų neradome.

Žinome, kad čia buvo 1941 metais atitremtos kelios lietuvių šeimos. Po karo iš Zavodskojės gyvenvietės buvo perkelta artelė su joje dirbusiais tremtiniais (5-6 šeimos). Dirbo lauko darbus, o žiemą kirsdavo mišką. Gyveno pusbadžiu. Maistui miške pasirinkdavo grybų, uogų, kedro riešutų.

2004 metų ekspedicija

Belyj Jaras

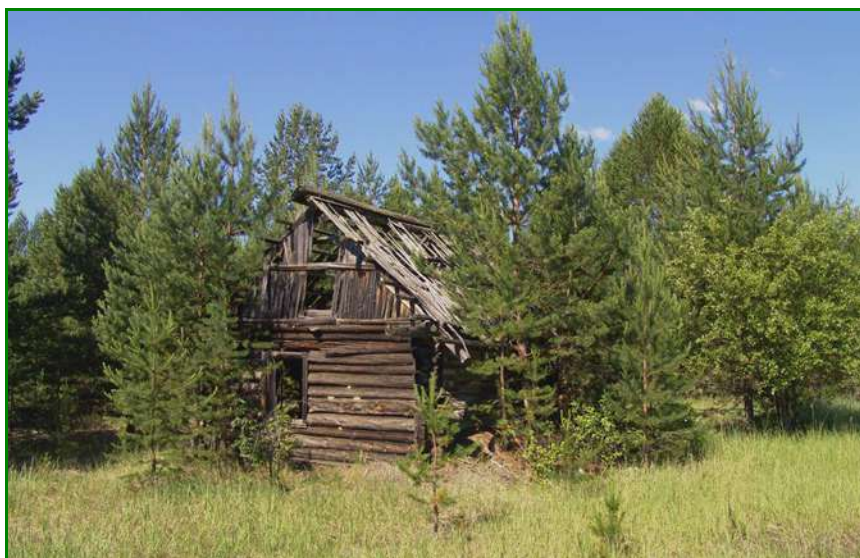

Tai rajono centras, esantis ant Ketės upės kranto. Pasiiekti galima iš Tomsko tik traukiniu. Kitas kelias, tai gana blogas žvyrkelis iš Kolpaševo. Šiame rajono centre gyvena apie 8000 gyventojų. Aplink Belyj Jarą tik miškai ir pelkės, todėl vasaros metu čia daug uodų, maškaros ir kitų vabzdžių.

Dabartinio rajono centro ribose buvo daug gyvenviečių ir kaimų, kuriuose gyveno ir dirbo Lietuvos tremtiniai. Tai Karelinas, Kliukvenka, Rybinskas, Kuzurovas, Kurolinas ir kiti.

Karelinas

Karelinas yra už 30 km. nuo Belyj Jaro. Dabar čia nutiestas gana geras žvyrkelis, kuris jungia su rajono centru toliau esančias, gyvenvietes. Karelinas, tai buvusi miško kirtėjų gyvenvietė, kurios vietoje auga jaunuolynas.

1951 metų rudenį iš Biržų, Rokiškio, Kupiškio, Anykščių, Panevėžio rajonų buvo atitremtos 33 ūkininkų šeimos (apie 122 žmones). Dvi lietuvių šeimos čia gyveno dar 1941 metų. Į šį kaimą vėliau buvo atvežti dar keli lietuviai. Gyvenvietėje buvo daug kitų tautybių žmonių, tai iš Altajaus krašto atitremti rusai, vakarų Ukrainos, Kaukazo, Moldavijos tremtiniai. Gyveno kelios Evenkų šeimos.

Gyvenvietėje tada buvo du dideli barakai daug nedidelių namelių ir žeminių. Tuo metu kelių nebuvo, todėl su kitomis gyvenvietėmis susisiekiama būdavo upėmis. Lietuviai iš pradžių apsigyveno klubo salėje, o po kelių mėnesių buvo perkelti pas vietinius žmones ir į barakus taigoje už 8-15 kilometrų nuo Karelinio.

Gyventojai vandenį nešdavosi iš upės, bet vėliau išsikasė šulinius. Gyvenvietėje buvo parduotuvė, kepykla, valgykla. Paštą evenkai atveždavo elniais kinkytomis nartomis.

Visi tremtiniai kirtu mišką nuo 13 metų amžiaus, vaikai taip pat dirbo. Po kurio laiko kai kurios lietuvių šeimos buvo perkeltos į Maksimkin Jaro ir Kliukvinkos kaimus.

Dabar kaimo jau nėra. Likę tik keli buvusio kaimo griuvėsiai ir nedidelės kapinaitės.

Karelinio kaimo kapinės

1,2,3. Maždaug 5 m. ilgio ir 2 m. pločio duobė. Šalia stovi 3 masyvūs kryžiai, (maždaug 2,8 m. aukščio)

4. Kauburėlis aptvertas medine tvorele. 1,5 m. aukščio kryželis, pasviręs ant tvorelės.

5. Vos išžiūrimas kauburėlis. Matosi kryželio likučiai ir auga dvi pušys

6. Kauburėlis aptvertas tvorele, kuri jau apgriuvusi. Guli apipuvęs virš 2 m. ilgio kryžius.

7. Kauburėlis, aptvertas 3 x 2,5 m. tvorele. Vienas kryžius stovi, o kitas guli. Kryžiai maždaug 2,5 m. aukščio.

8. Kauburėlis, ant kurio auga pušelė, aptvertas, jau pakrypusia, tvorele. Stovi pasviręs 1,5 m. kryžius.

9. Panašu, kad kapas iškastas, nes yra nežymi duobutė. Guli sutręšęs katalikiškas kryžius.

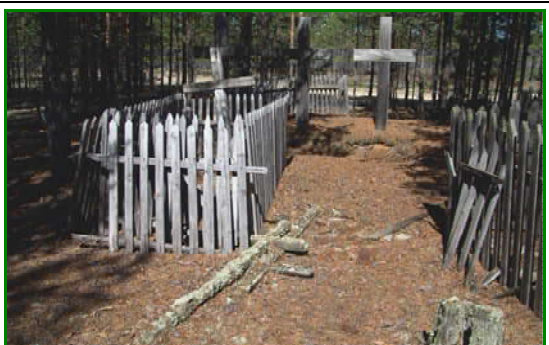
10. Tvorelės likučiai. Guli papuvęs katalikiškas kryželis.

11,12,13. Panašu, kad, trys kapai aptverti viena tvorele (gerai matomi tik du kauburėliai). Nuvirtęs 2,5 m. kryžius. Ant žemės matosi dar vieno kryžiaus likučiai.

14. Aplūžusi tvorelė. Kauburėlio nėra (gali būti iškastas). Guli apipuvęs kryželis.

15. Kapas 2,5 x 1,2 m. aptvertas tvorele. Kauburėlis. Stovi 1,5 m. kryžius. Greta (už tvorelės) guli du katalikiški kryžiai.

16. Kapas 3 x 2 m. aptvertas tvorele. Stovi virš 3 m. aukščio kryžius. Auga du berželiai. Guli sutręšusio kryžiaus liekanos.

17. Kauburėlis aptvertas medine tvorele. Matosi kryžiaus likučiai.

Rybinkas

Į Rybinsko kaimą iš Belyj Jaro galima nuvažiuoti asfaltuotu keliu. Kaime gyvena tik keli gyventojai.

1951 metų lapkričio 22 dieną iš dabartinių Biržų, Kupiškio, Rokiškio ir Anykščio rajonų buvo atitremta 51 šeima (apie 200 žmonių). Tuo metu Rybinkas buvo Nibegos miško pramonės ūkio centras. Tai buvo skurdus kaimelis taigoje, o aplink tvyrojo pelkės.

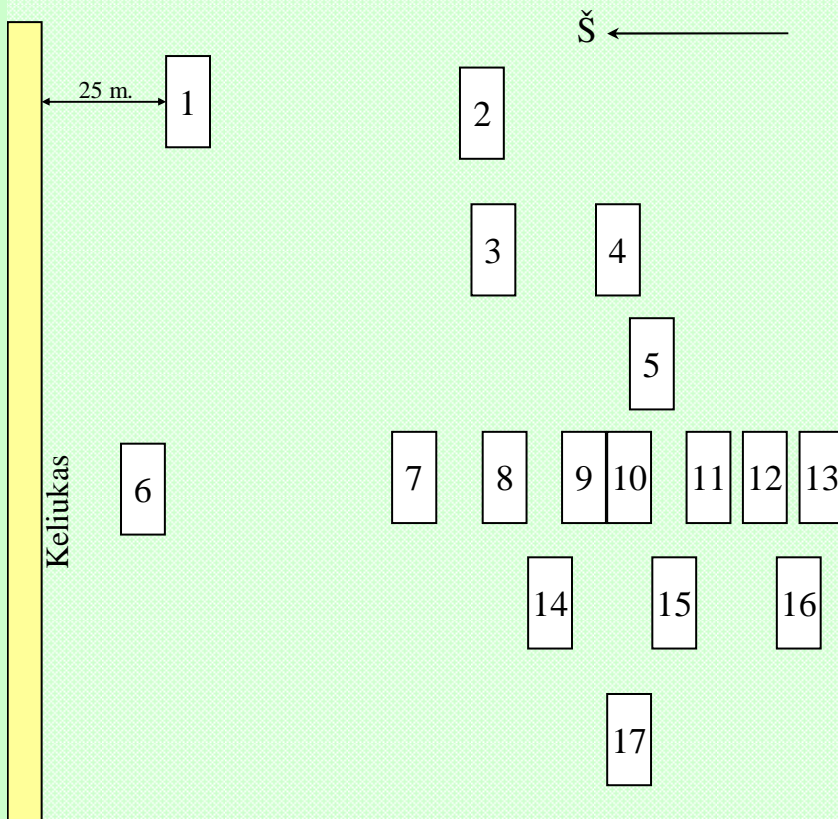
Su kitomis gyvenvietėmis buvo susisiekiama upe, arba pėsčiomis per taigą. Vietiniai gyventojai tada buvo per kolektyvizaciją iš Altajaus krašto atitremti rusai ūkininkai. Kartu su lietuviais buvo atitremta ir ukrainiečių.

Darbingoji tremtinių dalis, buvo apgyvendinta 20-ajame miško paruošų punkte prie Suigos upelio, maždaug už 20-ties kilometrų nuo Rybinsko. Visi tremtiniai kirto ir plukdė mišką. Po kelerių metų lietuviai pasistatė namelius. Dabar 20-ojo paruošų punkto nebėra, o Rybinsko kaimas labai sunykęs. Gyvena tik keli gyventojai.

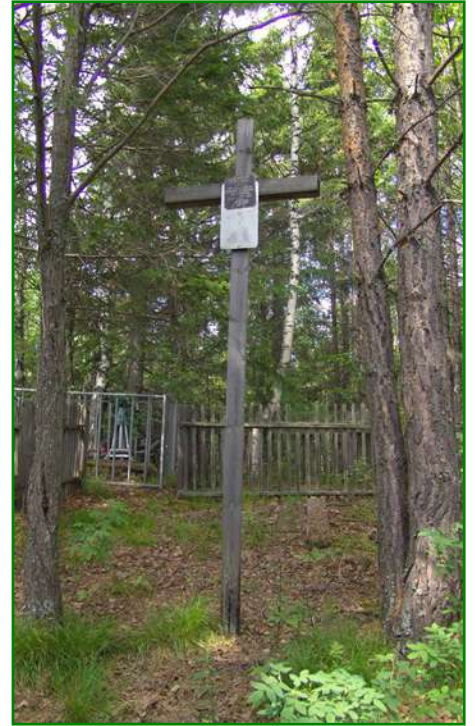

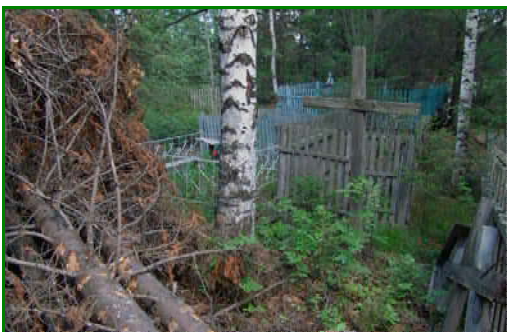
Rybinsko kaimo kapinės

Kapinės yra šiauriniame kaimo pakraštyje ir apaugusios mišku. Iš kitos pusės kaimą juosia ištvinusi Nibegos upė.

1. Kapas iškastas. Stovi 2 m. kryžius, ant kurio lentelė su užrašu.

2. Kauburėlis, prie kurio stovi 2 m. kryžius. Ant kapo auga didelis beržas.

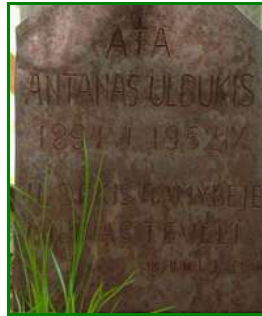

3. Kauburėlis, ant kurio kryžiaus liekanos.

4. Kaiburėlis, aptvertas tvorele. 3 m. kryžiaus liekanos.

5. Metalinis 1,5 m. aukščio kryžius su lentele apačioje:

6. Kapo vietoje įdubimas. Stovi 1,3 m. aukščio kryžius.

7. Kaiburėlis. Tvorelės liekanos ir ant kapo auga medelis.

8. Kapo vietoje įdubimas. Kryžiaus liekanos.

9,10. Du kapai aptverti 3 x 3 m. tvorele. Vienas kauburėlis ir pasviręs 1,5 m. kryžius, o kito kapo vietoje ismeigta lentelė su išbraižytu užrašu:

11. Kauburėlis.

12. Kauburėlis, ant kurio guli supuvusio kryžiaus liekanos.

13. Kauburėlis, ant kurio guli supuvusio kryžiaus liekanos.

14. Kauburėlis aptvertas tvorele, ant kurio auga beržas.

15. Kauburėlis su gulinčiu supuvusiu kryžiumi.

16. Pastatytas virš trijų metrų aukščio bendras kryžius. Ant kryžiaus lentelė su išgraviruotu užrašu.

17. Kauburėlis aptvertas 2,5 x 1,5 m. tvorele. Guli supuvęs kryžius ir auga pušis.

Kliukvinka

Kliukvenkos kaimas yra už 50 – ies kilometrų nuo Belyj Jaro. Kaimas labai didelis, purvinas, visur mėtosi įvairios technikos metalo laužo krūvos. Kaimo gatvėmis laksto purvinos kiaulės ir karvės. Iš vienos pusės kaimą juosia pelkė, todėl labai daug uodų ir maškaros. Čia atitremti lietuviai kirto mišką.

Dar būdami Belyj Jare sužinojome, kad čia gyvena vienas lietuvis. Tai Ablašinskas Domininkas, Jono iš Kauno, gimęs 1930 m. Į Kliukvinką jis atvažiavo 1957 m. iš Kirovo. Tai ne tremtinys, o „nuotykių ieškotojas“, patekęs į kalėjimą ir atsiūstas į šį užkampį.

Kaimo kapinės yra už kaimo šiaurės rytų pusėje.

Kliukvinkos kaimo kapinės

Š

1

2

1. Kapas su apgriuvusia 3 x 2 m. tvorele, apaugęs medeliais. Aiškiai matoma nupjauto kryžiaus apačia, o pats beveik 5 m. kryžius (be kryžmės) guli už dviejų metrų.

2. Kauburėlis apaugęs krūmeliais, apipuvusi tvorelė. Ornamentuotas apie 1,5 m. kryžius nuvirtęs ant tvorelės. Ant kryžiaus yra medinė lentelė, bet užrašas jau neįskaitomas.

Vietiniai gyventojai sakė, kad buvo trys kyžiai (vienas aukštas, viduryje, o du nedideli), bet prieš kokią dešimtmetį „chuliganai“ juos nuvertė.

Borkai

Buvęs Borkų kaimas yra už 96 km. nuo Narymo, kairiajame Paiduginos upės krante. Apie 1930 metus, kaimą įkūrė rusų sentikiai, pabėgę į taigą nuo sovietų valdžios persekiojimų. Iš pradžių buvo kolūkis, o vėliau priklausė Parabelio miško pramonės ūkiui. 1951 metais iš dabartinių Kauno, Jonavos, Jurbarko, Ukmergės rajonų, buvo atitremta apie 30 šeimų. Tuo metu dar buvo likusios kelios rusų sentikių šeimos. Čia buvo ir apie 15 ukrainiečių šeimų atitremtų 1948 metais.

Lietuviai buvo apgyvendinti dviejuose dideliuose barakuose po 4-5 šeimas kambaryje. Kai kurie lietuviai po kelerių metų pasistatė namus. Tremtiniai kirtė ir plukdė mišką, o kaimo ambulatorijoje dirbo lietuvis gydytojas Vytautas Zagreckas. Po J. Stalino mirties į Borkus kirsti miško atvyko buvę kaliniai. Apie 1956 metus miškai jau buvo iškirsti, o gyventojai pradėjo keltis į Narymą, o lietuviai pradėjo grįžti į Lietuvą.

Viena vietinė gyventojų prisiminė lietuviškas pavardes: Gulbinai, Pakalniškiai, Gizevičiai, Zagreckai, Bortaškos, Mikalauskai, Ostreikos, Čivai, Čizūnai, Žentelis.

Kaimo jau seniai nėra, o jo vietoje jau auga miškas. Yra išlikę kelių pastatų griuvėsiai, šulinys (be rentinio), kelio žymės. Didžioji kaimo dalis, išsikėlus gyventojams, buvo sudeginta. Dar ir dabar matosi apdegę stulpai ir sienojų likučiai.

1991 m. ant upės kranto buvo pastatyti du kryžiai vienas katalikiškas kitas provoslaviškas, bet jau prieš du, tris metus medžiotojai matė juos nuvirtusius. Mes jų visai neradome, matyt pavasarinio polaidžio metu kryžiai buvo nunešti vandens, nes 2003 metų pavasarį kaimo teritorija buvo pilnai užtvindyta. Aplink buvusį kaimą yra labai žemos, pelkėtos vietos, todėl vasaros metu labai daug įvairių mašalų.

Sunku įsivaizduoti kaip gyveno ir dirbo mūsų tremtiniai. Be to aplinkinėje taigoje labai daug meškų, nes matyti kaimo teritorijoje ir upės pakrantėse daug pėdsakų, o grįžtant iš Beriozovkos matėme per upę plaukiančią mešką su meškiukais, kuri buvo gan agresyviai nusiteikusi ir jeigu ne karabinas mus plukdžiusio medžiotojo rankose, būtų buvusi reali užpuolimo grėsmė.

Borkų kaimo kapinėse, buvo palaidota 14 lietuvių. Trylikos palaikai 1989-1990 metais, buvo parvežti į Lietuvą.

Beriozovka

1951 metų gruodžio mėnesį ir 1952 metų birželio mėnesį iš dabartinių Jurbarko, Ukmergės ir Širvintų rajonų atitremtos 63 šeimos (virš 200 žmonių). Tremtiniai buvo apgyvendinti taigoje pastatytuose barakuose po dešimt šeimų viename kambaryje. Vėliau jie pasistatė erdvesnius barakus, kur gyveno viena ar kelios šeimos kambaryje. Buvo ir tremtinių Pavolgio vokiečių. Visi jie dirbo miško ruošos darbus, plukdė rąstus, statė barakus naujose kirtavietėse.

Į darbą išeidavo visai savaitei, nes kirtavietės būdavo giliai taigoje.

Beriozovkos kaimas yra toli taigoje. Motorine valtimi galima pasiekti (iš Narymo) tik per 6-7 val. Kaimas yra dešiniajame Paiduginos upės krante, tačiau keletas techninės ar ūkinės paskirties pastatų yra kairiajame krante. Beriozovkoje yra nugriautų, sudėgusių ir daug stovinčių namų ir barakų.

Viename iš namų yra įkurta meteorologinė stotis, kurią aptarnauja du žmonės. Visi gyventojai išsikėlė iš Beriozovkos prieš penkis metus. Liko tik vienas žmogus. Išlikę kultūros namų, miško pramonės ūkio kontoros griuvėsiai, paštas ir dešimtmetė mokykla.

Kaimo vakarinėje pusėje, už upės užtekio, kuris juosia beveik visą Beriozovką, miškelyje yra kapinaitės. Dar prieš kapinių teritoriją, ant šlaito, guli katalikiškas apie 1,5 m. aukščio katalikiškas kryžius.

Pačios kapinaitės buvo aptvertos medine tvora, kuri dabar nuvirtusi. Nuo vartų jau matosi daug katalikiškų kryžių, bet priėjus arčiau paaiškėja, kad tik keli lietuviški, o kiti vokiški arba ukrainietiški, nes yra išlikę užrašai.

Tikrai lietuviškus galėjome nustatyti tik penkis kapus

Beriozovkos kaimo kapinės

→ Š

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1. Ant kauburėlio auga pušelė ir berželis. Sutręšusios tvorelės ir kryžiaus likučiai.

2. Turbūt iškastas kapas ir pastatytas naujas 2 m. aukščio kryžius ir aptverta nauja tvorele. Kryžius ir tvorelė nudažyti žalsva spalva. Likusi lininė juosta. Dalis užrašo perskaitoma. Ant kryžiaus yra lentelė su užrašu.

3. Tikriausiai iškastas kapas ir pastatytas naujas 2 m. aukščio kryžius ir aptverta nauja tvorele. Kryžius ir tvorelė nudažyti žalsva spalva. Prie kryžiaus, ant žemės yra lentelė su užrašu.

4. Sena apgriuvusi tvorelė. Ant kauburėlio auga pušelė. Už trijų metrų nuo šio kapo guli katalikiškas kryželis, kuris galėtų būti nuo šio kapo.

5. Aplūžusi tvorelė vos išžiūrėjęs kauburėlis. Ant tvorelės užvirtęs apie 1,5 m. kryžius.

Šioje kapinių dalyje yra daug kauburėlių be jokių atpažinimo ženklų, todėl kieno jie – neaišku.

Ust Jamas

Buvęs kaimas Ust Jamas yra už 17 km. nuo Narymo. Reikia plaukti apie 13 km. Obės upe ir apie keturis Jamo upe. Kaimas buvo ant kairiojo Jamo upės kranto, ties Jamo ir Pyžinos upių santaka.

1951 metų spalio mėnesį iš dabartinių Vilkaviškio, Šakių, Lazdijų, Prienų, Marijampolės rajonų atitremtos 39 šeimos (apie 170 žmonių, iš kurių - 32 vaikai). Vietiniai Ust Jamo gyventojai buvo rusai atitremti iš kitų vietų. Gyveno ir keletas 1941 metais atitremtų estų, latvių ir Pavolgio vokiečių šeimų.

Ust Jamas buvo Kargasoko miško pramonės ūkio Pyžinos skyriaus centras. Gyvenvietėje tuo metu buvo kontora, pradinė mokykla, ambulatorija, parduotuvė, kepykla ir arklidės. Pirmą žiemą lietuviai gyveno barakuose labai ankštai, o pavasarį pradėjo statyti namus. Vėliau nusipirko karvių, kiaulių susikasė daržus gyvenvietėje iškasė šulinį, pastatė naują mokyklą.

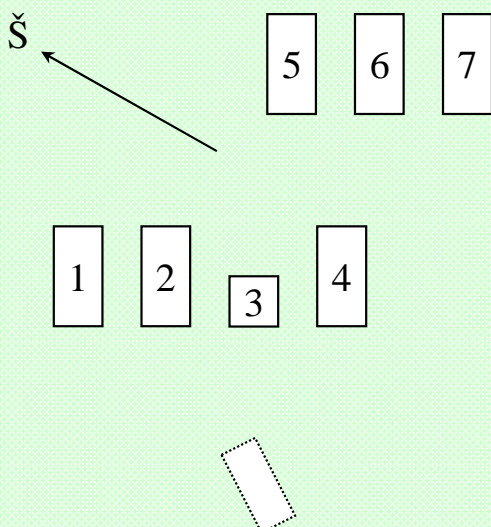
Tremtiniai kirtė mišką. Kirtavietės būdavo už keliasdešimt kilometrų nuo Ust Jamo, todėl kai kurios šeimos ten ir gyveno. Paaugliai ir vyresnio amžiaus žmonės, vasarą šienavo, žiemą vežiojo šieną arkliams į miško kirtavietes. 1958 metais lietuviai pradėjo grįžti į Lietuvą. Kai kurios šeimos išsikėlė į Kargasoką, Tomsą. Septintajame dešimtmetyje gyvenvietė sunyko, kapinės apaugo mišku.

Dabar tai tik kelių pastatų griuvėsiai ir dilgėlėmis ir krūmais apaugusi teritorija. Pietrytiniame kaimo krašte, už maždaug 300 m. nuo upės, pušyne yra išlikusios nedidelės kapinaitės. Čia radome kelis lietuviškus kapus.

Ust Jamo kaimo kapinės

1. Tvorele aptvertas kauburėlis. Nulūžusi viršutinė kryžiaus dalis guli ant kapo, o ant apatinės dalies yra lentelė su vos įžiūrimu lietuvišku užrašu:

2. Iškasta gili duobė ir sumestos tvorelės liekanos. Matyt išvežti palaikai.

3. Likęs mūrinio paminklo postamentas. Aiškiai matyti nupjauti keturi metaliniai strypai, kurie laikė paminklą.

4. Apgriuvusi tvorelė ir gražus ornamentuotas lietuviškas kryžius su lentele ant kurios užrašas

5. Tai turbūt iškastas kapas. Nugriauta tvorelė ir nuvirtęs katalikiškas 2 m. kryžius.

6,7. Tai turbūt iškasti kapai, nes matosi įdubos, kryžių ir tvorelių liekanos.

Kapinaitėse matosi keliose vietose pradėtos kasti duobės, keletas provoslaviškų kapų.

Nuo Timiriazevskoje gyvenvietės iki 86 kvartalo kaimo yra 25 km. Čia driekiasi gana neblogas žvyrkelis. Kaime dar gyvena žmonės, bet labai daug namų su užkaltais langais arba nugriautų. Tai nykstantis kaimas.

1948 metų sausį iš dabartinių Akmenės, Plungės, Telšių, Šiaulių, Radviliškio, Panevėžio, Rokiškio rajonų atitremta apie 250 žmonių. Čia barakuose jau gyveno atitremti rusai ir iš Pavolgio atitremti vokiečiai. Lietuvius apgyvendino ankštuose lentiniuose barakuose. Visi jie kirto mišką tiesė siaurąjį geležinkelį dirbo lentpjūėje ir plytinėje.

Nemažai tremtinių, ypač senelių ir vaikų mirė nuo bado ir šalčio. Kai kurios lietuvių šeimos 1952 – 1953 metais buvo perkeltos į kitas kirtavietes. 1957 – 1958 metais lietuviai pradėjo grįžti į Lietuvą, kai kurie persikėlė gyventi į Tomsą. Miškai buvo beveik iškirsti.

Kaimo kapinės yra už vieno km. nuo kaimo į rytų pusę, apie 100 m. nuo kelio einančio į Timiriazevskį. Lietuviški kapai yra vienoje vietoje, o aplinkui – provoslaviški.

86 kvartalo kaimo kapinės

Keliukas

Š
↑

1 2 3 4 5 6 7

8 9 10 11 12 13 14 15

1. Įduba ir guli masyvaus kryžiaus liekanos.

2. Tvorelės likučiai ir kauburėlis apaugęs medeliais.

3. Sukrypusi, bebaigianti lūžti tvorelė. Ant kauburėlio auga pušis ir keli medeliai. Guli sutręšęs kryžius.

4. Įduba. Guli vieno metro aukščio kryželis su nerūdijančio plieno lentele ant kurios užrašas.

5. Kauburėlis ant kurio auga pušėlė. Masyvaus kryžiaus liekanos. Surūdijęs metalinis vainikas.

6. Kauburėlis ir tvorelės liekanos. Stovi 1,5 m. aukščio masyvus kryžius.

7. Kauburėlis.

8. Šalia kauburėlio auga pušėlė.

9. Nežymus kauburėlis. Tvorelės ir kryžiaus liekanos. Auga pušis.

10. Kauburėlis. Stovi masyvus, 2 m. aukščio kryžius be kryžiavonės.

11. Kauburėlis ir antkapio liekanos.

12. Kauburėlis, tvorelės dalis. Masyvus 2 m. aukščio kryžius be kryžiavonės.

13. Kauburėlis ant kurio guli masyvus 2 m. aukščio kryžius be kryžiavonės.

14,15. Du kauburėliai už takelio be atpažinimo ženklų, bet panašu, kad lietuviški.

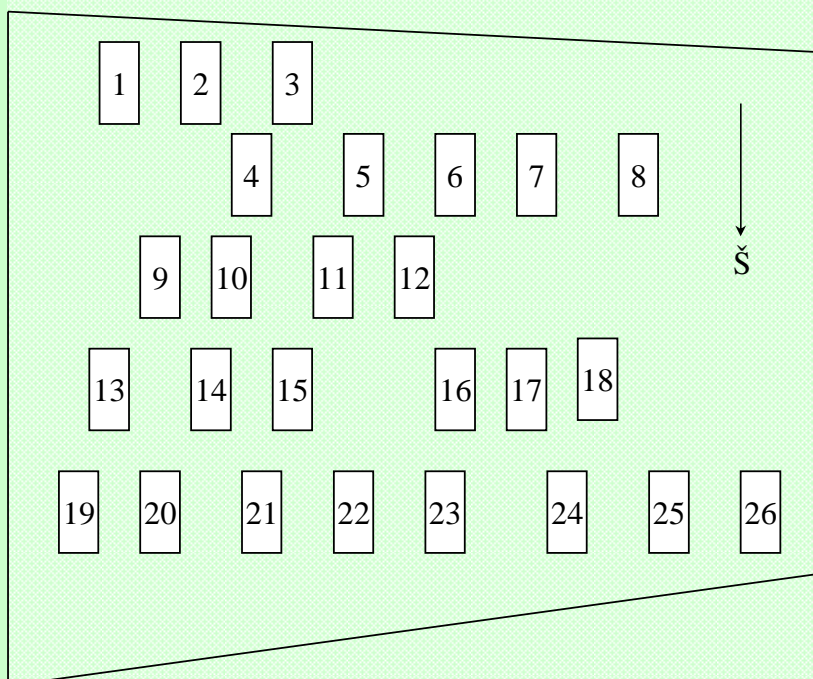
Gyvenvietė buvo už 4 km. nuo 86 kvartalo kaimo į vakarus. Prie buvusio siaurojo geležinkelio, kuriuo buvo gabenamas kertamas miškas į Timiriazevskoje. Dabar toje vietoje auga pušynas ir kur ne kur matosi pastatų pamatų liekanos ir apyvokos rakandai.

109-ajame ir 110-ajame miško kirtimo kvartale taip pat dirbo daug lietuvių. Daug vaikų ir senelių mirė nuo bado ir šalčio.

Už buvusios gyvenvietės, ant kalvelės, pušyne yra likusios nedidelės kapinaitės, kurių lietuviški kapeliai buvo aptverti tvora. Už tvoros tęsiasi provoslaviškų kapų kauburėliai ir kryžiai.

109 kvartalo kaimo kapinės

	<p>1. Kaiburėlis ir kryžiaus liekanos.</p>
	<p>2. Kaiburėlis ir tvorelės liekanos.</p>
	<p>3,4. Kaiburėliai.</p>
	<p>5. Kaiburėlis ant kurio guli masyvus 2 m. aukščio kryžius.</p>
<p>6. Kaiburėlis, apaugęs pušelėmis.</p>	
<p>7. Nežymus kaiburėlis.</p>	
	<p>8. Iškasta duobė ant kurios užvirtę nulūžę medeliai. Netoliese guli 2 m. aukščio kryžius.</p>
	<p>9. Aiškiai matomas kaiburėlis. Šalia auga pušelė.</p>
	<p>10. Kaiburėlis. Šalia auga pušelė.</p>
	<p>11. Kaiburėlis ant kurio auga 2 pušys.</p>
	<p>12. Kaiburėlis ant kurio stovi masyvus 2 m. aukščio kryžius, apraizgytas vielomis ir su vos įžiūrimu užrašu.</p>

		<p>13,14,15. Nežymūs kauburėliai.</p> <p>16. Gilesnė įduba prie kurios auga pušis.</p> <p>17. Įduba iš kurios auga pušis.</p> <p>18. Įduba. Greta kryžiaus ir tvorelės liekanos.</p>
		<p>19. Kauburėlis.</p> <p>20. Kauburėlis ant kurio auga kelios pušelės.</p> <p>21. Kauburėlis. Greta auga pušis.</p>
 		<p>22. Įduba ir medinio antkapio dalis. Guli masyvus kryžius su užkalto mažu kryželiu. Ant kryžiaus užrašas. Stovi metalinis 2 m. aukščio kryžius su sunkiai perskaitomu užrašu.</p>
		<p>23. Aukštas kauburėlis.</p>
		<p>24. Kauburėlis apjuostas apgriuvusia 3 x 1,5 m. tvorele su varteliais. Stovi 1,5 m. aukščio kryžius su užrašu.</p>

25. Nežymus kauburėlis ant kurio guli masyvus 2,5 m. aukščio kryžius su užrašu. Matosi tvorelės liekanos.

26. Kauburėlis, tvorelės ir masyvaus kryžiaus liekanos.

27. Kauburėlis ir medinio antkapio liekanos.

28. Prie pat buvusios tvoros vos įžiūrimas kauburėlis ir kryžiaus liekanos.

Išvados

Ekspedicijų metu aplankėme Tomsco miestą, du srities pavaldumo miestus: Asiną (32000 gyv.) ir Kolpaševą (30000 gyv.) iš keturių, kiti du, Streževoj ir Kedrovyj, yra pasiekiami tik žinybiniais geologų lėktuvais arba vandens transportu, be to, nėra informacijos, kad ten būtų tremtinių. Iš 16-os rajonų nebuvome tik dviejuose: Kožernikovo ir Aleksandrovske.

86 % srities teritorijos užima tolimosios šiaurės rajonai arba jiems priskiriamos vietovės, tame tarpe, aplankytas Kolpaševo miestas, Parabelio, Kargasoko rajonai ir tolimiausiai pasiekti Narymo, Ust Jamo ir Beriozovkos kaimai. Šiauriau Narymo esančioje srities dalyje gyventojų tankis siekia tik 0,3 – 0,4 žm./km², nors bendras srities gyventojų tankis 3,4 žm./km². Čia gyvenvietės pasiekiamos tik vandens keliu, o pavasario potvynio metu atskiriamos nuo pasaulio.

Sausumos ir upių transportu ekspedicijos dalyviai nukeliavo daugiau kaip 7000 km. kelio. Ieškodami buvusių tremtinių lietuvių laidojimo vietų, aplankėme 46 vietas. 18 kapinių inventorizavome, kuriose aiškiai matosi mūsų tremtinių laidojimo vietos. Artimiausią dešimtmetį šie kapai dar bus pastebimi tarp dabar laidojamų rusų ir kitų tautybių žmonių. Dalis kapų surasta taigoje prie buvusių kaimų ir padedant artimiausių gyvenviečių gyventojams. Kai kurie kapai, rasti taigos gilumoje, pelkėse, apaugusiose jaunuolynu bei didele žole, iš tolo beveik nepastebimi, net ir didžiuliai kryžiai nuvirtę ir bevardžiai. Kauburiai susmegę arba duobėti, nes iškasant palaikus kapai žemėmis neužpilti. Tokius kapus inventorizuoti buvo beprasmiška, nes gamtos prieglobstyje jie sunyko.

Kai kuriuose rajonuose taiga smėlėta, todėl mažiau laikosi drėgmė, nors laikas savo padarė (susmego tvorelės ir pan.), tačiau aiškiai išlikę pėdsakai (pvz. 41 kvartalas, 109 kvartalas).

Temperatūra svyruoja žiemą – 58⁰ C, o vasarą iki +38⁰ C. Vasaros karščių metu gyventojus ir gyvulius puola įvairiausi mašalai ir uodai. Ekspedicijos metu, net rudenį dienos temperatūra siekė 30⁰ C.

Tokios tremtinių darbo, gamtos, buities ir medicininio aptarnavimo sąlygos lėmė žmonių, ypač kūdikių ir mažamečių vaikų, sergamumą ir mirtingumą.

Radome 6 šeimas dar Tomsco srityje (kaimuose) gyvenančių lietuvių, 4 Beregajavo kaime, 2 Čajinsko rajone. Dar 2 lietuvių šeimas esančias šiuose rajonuose nesutikome, bet apie juos girdėjome iš kitų lietuvių.

